

EUROPSKE INTEGRACIJE I SEDAM KRUGOVA PROŠIRENJA

Martinović, Marija

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of
Sibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:533363>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ
UPRAVNI STUDIJ

Marija Martinović

EUROPSKE INTEGRACIJE I SEDAM KRUGOVA
PROŠIRENJA

Završni rad

Šibenik, 2021.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ
UPRAVNI STUDIJ

EUROPSKE INTEGRACIJE I SEDAM KRUGOVA
PROŠIRENJA

Završni rad

Kolegij: Europske integracije i institucije Europske unije

Mentor: dr.sc. Ljubo Runjić

Student: Marija Martinović

Matični broj studenta: 0066239494

Šibenik, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Marija Martinović, studentica Veleučilišta u Šibeniku, JMBAG: 0066239494 izjavljujem pod materijalnom i kaznenom odgovornošću i svojim potpisom potvrđujem da je moj završni rad na specijalističkom diplomskom stručnom studiju - Upravni studij pod naslovom: Europske integracije i sedam krugova proširenja isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Šibeniku, 05. srpnja 2021.

Student/ica:

Marija Martinović

EUROPSKE INTEGRACIJE I SEDAM KRUGOVA PROŠIRENJA

MARIJA MARTINOVIĆ

Jurja Petrovića 7, mariaway1991@gmail.com

Europska unija jedinstvena je politička i ekonomska nadnacionalna zajednica 27 država članica. Na proces europskih integracija i proširenja kroz povijest utjecalo je niz čimbenika. Prvo je osnovana Europska zajednica za ugljen i čelik s ciljem sprečavanja daljnjih oružanih sukoba u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. U narednom razdoblju osnovale su se još dvije supranacionalne zajednice: Europska ekonomska zajednica i Europska zajednica za atomsku energiju (EUROATOM). Današnja Europska unija službeno je uspostavljena stupanjem na snagu Ugovora iz Maastrichta 1. studenog 1993. Pravnu prirodu Europske unije teško je definirati. Budući da je jedina organizacija takve vrste, u prošlosti su brojni međunarodnopravni teoretičari pokušavali odrediti njen pravni entitet. U nizu pokušaja da se definira njena pravna priroda, jedina kategorija u koju možemo svrstati Europsku uniju jest *sui generis* (jedinstvena) organizacija. Temeljne vrijednosti i ciljevi Europske unije kao što su promicanje mira, jednakost, sloboda, demokracija, vladavina prava i ljudska prava predstavljaju glavne pokretače u funkcioniranju njenih institucija, sudjelovanju država članica i svih njenih stanovnika. Cilj rada jest prikaz i analiza povijesnog razvoja Europske unije, što Europska unija predstavlja danas te kako je proces integracije obuhvatio gotovo cijeli europski kontinent.

(49 stranica / 2 slika / 6 tablica / 46 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u digitalnom repozitoriju Knjižnice Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: Europska unija, Europske integracije, supranacionalna zajednica, proširenja (tri do pet riječi)

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić

Rad je prihvaćen za obranu dana: 30.06.2021.

EUROPEAN INTEGRATION AND SEVEN ROUNDS OF ENLARGEMENT

MARIJA MARTINOVIĆ

Jurja Petrovića 7, mariaway1991@gmail.com

The European Union is a single political and economic supranational community of 27 member states. The process of European integration and enlargement throughout history has been influenced by a number of factors. The European Coal and Steel Community was first established to prevent further armed conflicts in the post - World War II period. In the following period, two more supranational communities were established: the European Economic Community and the European Atomic Energy Community (EUROATOM). Today's European Union was officially established with the entry into force of the Maastricht Treaty on 1 November 1993. The legal nature of the European Union is difficult to define. Since it is the only organization of its kind, in the past many international legal theorists have tried to determine its legal entity. In a series of attempts to define its legal nature, the only category in which we can classify the European Union is *sui generis* (unique) organization. The fundamental values and objectives of the European Union, such as the promotion of peace, equality, freedom, democracy, the rule of law and human rights, are the main drivers of the functioning of its institutions, the participation of the Member States and all its inhabitants. The aim of this paper is to present and analyze the historical development of the European Union, what the European Union represents today and how the integration process encompassed almost the entire European continent.

(49 pages / 2 figures / 6 tables / 4 references / original in Croatian language)

Thesis deposited in Polytechnic of Šibenik Library digital repository

Keywords: European Union, European integration, supranational community, enlargements
(three to five words)

Supervisor: dr. sc. Ljubo Runjić

Paper accepted: 30.06.2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJEST EUROPSKOG INTEGRIRANJA	2
2.1. Ideološka i interesna podjela Europe.....	3
3. EKONOMSKA INTEGRACIJA ZAPADNE EUROPE	7
3.1. Zajednička jedinstvena carina	7
3.2. Agrarna politika.....	8
3.3. Osnivanje Europskog vijeća i proširenje nadležnosti Europskog parlamenta.....	10
3.4. Uspostava monetarnog sustava	10
3.5. Unutarnje (zajedničko) tržište	11
3.5.1. Jedinstveni europski akt	13
4. STVARANJE EUROPSKE UNIJE	Error! Bookmark not defined.
4.1. Europski monetarni sustav (ekonomsko-monetarna unija)	14
4.2. Ugovor o Europskoj uniji	17
4.3. Zajednička vanjska i sigurnosna politika	20
4.4. Ugovor iz Amsterdama	21
4.5. Ugovor iz Nice	22
4.6. Ugovor iz Lisabona	23
5. PROŠIRENJE EUROPSKE UNIJE	25
5.1. Prvi krug proširenja (Velika Britanija, Danska i Irska).....	26
5.2. Drugi krug proširenja (Grčka)	27
5.3. Treći krug proširenja (Španjolska i Portugal)	28
5.4. Četvrti krug proširenja (Austrija, Švedska i Finska)	29
5.5. Peti krug proširenja (Malta, Cipar, Latvija, Litva, Estonija, Poljska, Slovačka, Češka, Mađarska i Slovenija)	30
5.6. Šesti krug proširenja (Rumunjska i Bugarska).....	32
5.7. Sedmi krug proširenja (Republika Hrvatska).....	33
5.8.1. Prednosti.....	37
5.8.2. Nedostaci.....	39
6.1. Buduća proširenja Unije.....	Error! Bookmark not defined.
6.2. Brexit – izlazak Velike Britanije iz članstva EU.....	46
7. Zaključak	48
Literatura	49

1. UVOD

Pojam europskih integracije i proširenja Europske zajednice na području europskog kontinenta lakše ćemo razumjeti kroz povijesni prikaz samog početka stvaranja zajednice te njenog utjecaja na države europskog područja. Njeni počeci vežu se za razdoblje nakon završetka Drugog svjetskog rata, točnije stupanjem na snagu Pariškog ugovora iz 1951. godine kojim je i osnovana Europska zajednica za ugljen i čelik s prvenstvenim ciljem zbližavanja i uspostavljanja gospodarske suradnje te sprječavanja budućih netrpeljivosti i sukoba na ratom zahvaćenim područjima posebno između Njemačke i Francuske a ishod samog regionalnog udruživanja kao i donošenje drugog osnivačkog ugovora (Rimski ugovor) te naknadne izmjene istih jest nastanak današnje Europske unije kao jedinstvene organizacije.

Proces integracije nije stao, on je prisutan i traje od same ideje o osnivanju međudržavne organizacije između šest zemalja (Francuske, Njemačke, Italije, Nizozemske, Belgije i Luksemburga) pa sve do danas kad Europska unija broji 27 država u svom članstvu. Pridruživanja Europskoj zajednici odnosno Europskoj uniji predstavlja dugotrajan proces kroz koji prolazi svaka država kandidatkinja od podnošenja zahtjeva za članstvo, procesa pregovaranja, zadovoljavanja posebnih uvjeta za članstvo te sklapanje Ugovora o pristupanju.

Analizom samih razloga nastanka takve zajednice na europskom području, njenim funkcioniranjem kao supranacionalne zajednice, zahtjeve koje je ispunila i oni koji još trebaju biti ispunjeni kao i svih sedam krugova proširenja, možemo doći do zaključka da li je sadašnjost i budućnost današnje Europske unije u skladu s njenim vrijednostima i ciljevima koje predstavlja i kojima teži.

2. POVIJEST EUROPSKOG INTEGRIRANJA

„Unija se temelji na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina. Te su vrijednosti zajedničke državama članicama u društvu u kojem prevladavaju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost žena i muškaraca. Cilj je Unije promicanje mira, njezinih vrijednosti i dobrobiti njezinih naroda.“¹

Kako bi smo što bolje razumjeli sve ono što čini pojam današnje Europske unije izuzetno je važno upoznati niz povijesnih događanja koji su prethodili samom njenom stvaranju. Za početak ćemo definirati sam pojam „integracija“ koji je tada u poslijeratnim godinama predstavljao novi oblik povezivanja i suradnje pojedinih država Europe. Jedna od osnovnih karakteristika europskog integriranja jest da ono predstavlja kontinuirani povijesni proces koji traje već 70-ak godina (s određenim usponima i padovima), ali koji još nije završen, već se nastavlja i u budućnosti.² Ideja o stvaranju i ujedinjenju Europe postajala je sve više izgledna potaknuta velikim brojem žrtava, golemoj materijalnoj šteti, oslabljenim gospodarstvom te valom izbjeglica.

Povijesni uzroci i povodi nastanka Europske unije leže u nastojanju da se spriječi ponavljanje strahota koje su Europi i svijetu donijela dva svjetska rata. Po zamisli Jeana Monneta, francuskog stratega i stručnjaka za razvoj koji je uvidio da je jedini učinkoviti način za sprečavanje sukoba između Francuske i Njemačke uspostava kontrole nad Ruhrskom oblasti, središtu njemačke teške industrije i vojne industrije, stvoren je prijedlog o stavljanju francuske i njemačke proizvodnje ugljena i čelika pod zajedničku upravu, tzv. Visokog povjerenstva.³

¹ Ugovor o Europskoj uniji, članak 2. i 3. EUR – lex, pristup zakonodavstvu Europske unije, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2016.202.01.0001.01.HRV&toc=OJ%3AC%3A2016%3A202%3AFULLpreuzeto: 24. ožujka 2021.

²Lj. M. Hodak (2010.), *Europska unija.*, Zagreb, str. 4.

³Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/o-europskoj-uniji/iz-povijesti/>preuzeto: 24. ožujka 2021.

2.1. Ideološka i interesna podjela Europe

Prestankom rata i nastojanjem da se na području Europe odnosi stabiliziraju isticali su se novi ideološki i politički problemi između nekadašnjih saveznika: Velike Britanije, Francuske i SAD-a s jedne strane i SSSR-a s druge strane. Njemačka se vraća na normalnu veličinu te se kontinent raspodjeljuje između saveznika što dovodi do novih raseljavanja milijun Europljana. 1948. Berlin postaje centar „Hladnog rata“, razdoblja koje će trajati sve do raspada SSSR-a. Njemačka je podijeljena na četiri okupacijske zone i Berlin. Europa ponovo biva središte dvaju političkih sukoba što rezultira podjelom na dva suparnička bloka - Zapadni i Istočni blok. Na Zapadnom bloku SAD uvodi kapitalizam dok je Istočni blok pod socijalističkim sustavom SSSR-a.

Prateći smjer kojim je u njima tekla obnova i politički razvoj nakon rata uočavamo osnovne razlike između dvaju blokova:

- Zapadni blok zbog straha od širenja SSSR-a ostvaruje vojnu sigurnost članstvom u NATO – u, dok se u Istočnom bloku kao antipod osniva Varšavski pakt.
- Zapadni blok uživa brzu obnovu i obilnu pomoć SAD-a dok se SSSR na Istočnom bloku usmjerava isključivo na vlastitu obnovu na teret ostalih zemalja u tom bloku
- Zapadni blok provodi proces dekolonizacije (važna uloga UN-a), dok se u Istočnom bloku SSSR teritorijalno proširio na zapad za oko 273 milje
- Zapadni blok provodio je višestranačku demokraciju, podupirao privatno vlasništvo te gospodarstvo obnavljano na tržišnim osnovama dok je Istočni blok podupirao komunističko-socijalistički sustav i jednopartijski totalitarizam
- Zapadni blok započeo je proces europskih integracija dok je Istočni blok ostao izvan tog procesa ⁴

Pojedine teorije glase kako je baš ovakva bipolarna podjela, oštro stajalište SSSR-a prema politici zapada i svi događaji koji su uslijedili kroz vrijeme „hladnog rata“ izazvali val euro-optimizma i još veću želju za ujedinjenjem europskih država što je bio još veći poticaj za nastavak procesa europske integracije.

⁴ Lj. M. Hodak, (2010.), *Europska unija*, Zagreb, str. 6-7

2.2. Politika SAD-a u odnosu na europske integracije

Širenje socijalističkih ideja, totalitarizma od strane SSSR-a SAD je smatrao najvećom prijetnjom kako za Europu tako i za čitavi svijet no cilj SAD-a nije bio samo oslabiti Istočni blok ili ojačati suradnju među državama Zapadnog bloka. Interes SAD-a ogledao se u otvorenom gospodarstvu u svrhu razvoja i distribucije svojih proizvoda na europsko tržište kako bi takva američka politika bila od koristi objema stranama. Početna politička strategija za jačanje Zapadne Europe ogledala se u vojnoj i ekonomskoj pomoći od strane SAD-a („*Trumanova doktrina*“) dok bi drugo načelo strategije predstavljalo međusobnu suradnju europskih država.

Završetkom Drugog svjetskog rata SAD potiče osnivanje i razvoj Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), Svjetske banke (SB) i Općeg sporazuma o tarifama i trgovini (GATT) koje predstavljaju organizacije osnovane u svrhu obnove, oporavka, ekonomskog rasta, veće zaposlenosti i poboljšanje životnog standarda što bi označavalo ostvarenje političkih i ekonomskih ciljeva SAD-a u pogledu Zapadne Europe.

Trumanov državni tajnik, general George Marshall, 12. lipnja 1947. objavljuje *Program europske obnove* odnosno *Marshallov plan ekonomske pomoći*, četverogodišnji program pomoći (1948. - 1951.) koji se sastojao od oko 13 milijardi i 500 milijuna dolara namijenjenih 16 europskih zemalja uključujući i Njemačku. Uvjet od strane SAD-a je bio da države kojima je pomoć namijenjena samostalno odluče o raspodjeli sredstava. Povodom tog uvjeta, 1948. osnovana je nova međunarodna i međuvladina organizacija pod nazivom *Organizacija za ekonomsku suradnju* (Organisation for European Economic Cooperaton – OEEC) gdje su se odluke donosile konsenzusom putem vlastitih stalnih tijela svih 16 (kasnije 18) država članica Zapadnog bloka. Iako su sredstva bila namijenjena i za obnovu SSSR-a i zemalja Istočnog bloka, zbog ideoloških razloga SSSR odbija sudjelovati u planu pomoći.

U sve većem strahu od širenja socijalističkih ideja na Istoku Europe, ponovnih sukoba i činjenice da su vojne snage Zapadnog bloka znatno oslabljene, zemlje Zapadne Europe zatražile su od SAD-a zadržavanje vojnih snaga na europskom području. U svrhu osiguranja zaštite i pružanja sigurnosti zapadnih europskih država, 1949. dolazi do nastanka Ugovora o Sjevernoatlanskoj organizaciji kojim je osnovan je novi vojni savez (North Atlantic Treaty Organisation – NATO) koji se sastojao od zračnih, kopnenih i pomorskih snaga zemalja

Zapadne Europe. Smatra se da su osnivanjem NATO-a i OEEC-a postavljeni prvi temelji okupljanja u Zapadnoj Europi.⁵

2.3. Osnivanje supranacionalnih zajednica

Ideja o europskoj federaciji kao supranacionalnoj zajednici proizašla je tijekom Europskog kongresa od 7. do 10. svibnja 1948. u Haagu u kojem je sudjelovalo oko 700 delegata iz 16 država kojim je predsjedavao Winston Churchill. Kongres su obilježili zahtjevi za osnivanjem zajedničke europske politike sa vlastitim institucijama odnosno vlastitog parlamenta i posebnog međunarodnog suda za ljudska prava što je u svibnju 1949. rezultiralo potpisivanjem Statuta Vijeća Europe kojim se osniva prva politička međunarodna organizacija pod nazivom *Vijeće Europe* sa sjedištem u Strassbourgu. Uz Vijeće, osniva se i prvi međunarodni sud pod nazivom *Europski sud za ljudska prava*.

Kako je isticano u čl. 1. Statuta, osnovni je cilj bio ostvariti čvršću uniju između država članica u svrhu obrane i podržavanja ideja i načela koji su njihovo zajedničko nasljeđe i u cilju „podupiranja ekonomskog i društvenog napretka“. Opseg djelovanja Vijeća postavljen je na područjima privrede, društvenih pitanja, kulture, znanosti, prava i administracije dok su pitanja obrane bila izdvojena iz djelokruga Vijeća budući da su ona bila u nadležnosti NATO-a.⁶ 1950. na nivou Vijeća Europe donesena je Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda što je označavalo veliki doprinos u promicanju i zaštiti ljudskih prava u Europi.

Budući da Vijeće Europe po svom karakteru nije imalo supranacionalnih obilježja, Jeane Monnet, tadašnji pomoćnik tajnika Lige naroda te istaknuti francuski biznismen za kojeg se smatra da je ujedno i osnivač Europske unije, izložio je plan o osnivanju triju supranacionalnih institucija. Svaka institucija označavala bi pojedinačni sektor: ekonomski, politički i vojni. Prva zajednica koja je stvorena na osnovu te ideje utemeljena je Pariškim ugovorom iz 1951. pod nazivom *Europska zajednica za ugljen i čelik* (dalje u tekstu EZUČ). U toj zajednici sudjelovalo je šest zapadnoeuropskih zemalja: Francuska, Zapadna Njemačka, Italija, Nizozemska, Belgija i Luksemburg čiji je zadatak bio stvaranje jedinstvenog i slobodnog tržišta za ugljen i čelik.

⁵ R. Č. i L. Č. Vukadinović (2011.), *Politika europskih integracija*, Zagreb., str. 50.

⁶ Ibid, str. 51.

Mnogi smatraju kako je Europska zajednica za ugljen i čelik bila prvi konkretni korak nove francuske politike prema premošćivanju dugogodišnjeg neprijateljstva i ratnog suparništva između Francuske i Njemačke, stoga je udruživanje ovih dviju država radi zajedničkog upravljanja industrijom ugljena i čelika ujedno predstavljalo i prvi konkretni korak prema izgradnji francusko-njemačke osovine bez koje ne bi bilo moguće ostvariti kasniju sveobuhvatnu europsku integraciju.⁷

Nastojanje da Zapadna Europa ne zaostaje u vojno-tehnološkim snagama posebice tijekom opasnosti od nuklearnog sukoba dovelo je do novog prijedloga kojim bi se osigurala šira i dublja europska ekonomska integracija.

Na sastanku u Messini (Italija) 1955. na kojem se posebno istaknuo odbor belgijskog ministra Paula H. Spaak-a, predloženo je da države članice EZUČ-a sklope dva nova ugovora. 25. ožujka 1957. potpisani su Rimski ugovori kojima se otvorio put ka stvaranju nove zajednice potaknuti uspješnim rezultatima u okviru Zajednice za ugljen i čelik. Godinu dana poslije, države potpisnice EZUČ-a 1958. osnivaju dvije nove međunarodne organizacije pod nazivom *Europska ekonomska zajednica* (u daljnjem tekstu EZZ) i *Europska zajednica za atomsku energiju* (u daljnjem tekstu EUROATOM). Glavni ciljevi Rimskog ugovora su bili stvaranje zajedničkog tržišta sa istodobnim uklanjanjem carinskih i drugih ograničenja između država članica Zajednice (carinska unija), odnosno sloboda kretanja ljudi, roba, usluga i kapitala na čitavom području (tržišno natjecanje). Bitne promjene su se odnosile i na pitanje zajedničke agrarne politike (jedinствeno poljoprivredno tržište). Kako bi se suočile s tim zahtjevima u sklopu novih Zajednica uspostavljena su izvršna tijela: Vijeće ministara i komisija gotovo identična kao tijela EZUČ-a. Skupština i Sud europskih zajednica također su sačinjavala tijela EZZ-a i EUROATOM-a. Tek sklapanjem Ugovora o spajanju 1965. koji je stupio na snagu 1967. dolazi do ujedinjenja izvršnih tijela Zajednica što bi značilo da Vijeće ministara i Komisija obavljaju poslove na razini svih Zajednica dok Zajednice i dalje djeluju samostalno kao međunarodni subjekti.

⁷ Lj. M. Hodak, (2010.), *Europska unija*, Zagreb

3. EKONOMSKA INTEGRACIJA ZAPADNE EUROPE

Novo razdoblje europskih integracija obilježile su inicijative zemalja Beneluxa koje su predlagale razvoj Europske zajednice na više političkih i gospodarskih područja. Osim vojnih pitanja koja su tih godina bila izražajna, nastoji se osigurati socijalni napredak, gospodarski rast, stvoriti povoljne uvjete za rad svojim građanima, osigurati primjenu načela *Opće deklaracije o ljudskim pravima* (Ujedinjeni Narodi, 1948.), integracija tržišta i ostalo.

Zahvaljujući rapidnom razvoju ekonomije i rastu proizvodnje Zapadna je Europa postala važno svjetsko ekonomsko središte, što je rezultiralo smanjenje razlike u odnosu na Sjedinjene Američke Države. Već 1959. ukupni društveni proizvod Zapadne Europe činio je oko 2/3 američkog proizvoda, a 1950. iznosio je samo pola. Europska poljoprivredna proizvodnja premašila je predratnu razinu proizvodnje, a 1958. Zapadna je Europa proizvodila više ugljena, čelika i željeza nego Sjedinjene Države. Osim toga, Zapadna se Europa i u proizvodnji automobila približila američkoj razini. I dok je tempo udjela zapadnoeuropskih zemalja u svjetskoj kapitalističkoj proizvodnji stalno rastao da bi 1958. činio 35,6% (1950. bio je 29 %), američko sudjelovanje u industrijskoj proizvodnji kapitalističkog svijeta smanjeno je s 55% 1950. na 46,1% 1958.⁸

3.1. Zajednička jedinstvena carina

Carinska unija je faza multinacionalne integracije, tijekom koje se države članice putem sporazuma usuglašavaju o suzdržavanju nametanja bilo kakvih carina ili terećenja koja imaju efekt ekvivalenta ili kvantitativne restrikcije jedne na druge, a prihvaćaju vanjsku zajedničku carinsku tarifu u odnosu na treće zemlje. Zajednička carinska tarifa uključuje ne samo zajedničku carinsku politiku, već i zajedničku vanjsku trgovinsku politiku. Nadalje, sloboda kretanja roba primjenjuje se u carinskoj uniji bez obzira na porijeklo robe, ukidajući carinsku kontrolu unutar granica. Od samog početka cilj osnivača Europske ekonomske zajednice bio je ne samo uspostaviti carinsku uniju, već i zajedničko tržište za slobodnu trgovinu roba, uslužnih djelatnosti i kapitala. U ekonomskoj integraciji, predvidjeli su formulu koja nudi ekonomske prednosti i sredstvo određivanja uvjeta za političko ujedinjenje Europe. Da bi to postigli, potrebna je bila zdrava osnova. Carinska unija dozvoljavala je bez

⁸Ibid, str. 52.

precedentni razvoj trgovine kod država članica i na tome je gradila cjelokupnu Europsku građevinu. Ustvari, sve zajedničke politike koje se ovdje istražuju ne bi se mogle zamisliti bez osnutka carinske unije.⁹

1968. smatra se godina uspostavljanja carinske unije. Ukidanjem carine među državama članicama, što dovodi do naglašene konkurentnost vanjskog tržišta, dovela je do toga da Zajednica bude primorana podizati standarde kada je riječ o sanaciji socijalnih pitanja i ozbiljnije pristupiti razvoju gospodarstva. Podizanjem standarda i gospodarskim rastom 70-tih godina, šest država članica 1975. osnivaju dva strukturna fonda u sklopu EEZ-a: *Europski fond za regionalni razvoj* i *Europski socijalni fond*. Kohezijska politika se ističe kao ključna javna politika današnje Europske unije kojom se želi što više doprinijeti smanjenju razlika kod gospodarstva, socijalnih pitanja i teritorijalne razlike između država članica. Ciljevi fondova su jačanje ekonomije na razini Zajednice, poticanje proizvodnje, smanjenje nezaposlenosti i osigurati što bolju konkurentnost na globalnom tržištu.

3.2. Agrarna politika

Uspostavom carinske unije na red je došlo pitanje koje se odnosilo na budućnost i razvoj poljoprivrede u Zajednici. Ideju o stvaranju zajedničke agrarne(poljoprivredne) politike posebno je zagovarao francuski predsjednik Charles de Gaulle nastojeći uvesti visoke cijene francuskih proizvoda unutar Zajednice neovisno o cijenama vanjske konkurencije. Zajednička agrarna politika bi predstavljala odnos Zajednice prema poljoprivredi i proizvodima poljoprivrednika unutar Zajednice putem raznih potpora, razvojem ruralnih područja, povećanja otkupnih cijena, porastom broja zaposlenih u poljoprivredi i brojne druge politike koje se financiraju sredstvima iz proračuna Zajednice. Agrarnu politiku tijekom godina od samog postojanja Zajednice pa sve do danas obilježavaju brojne reforme.

Kronološki možemo navesti slijed njenog provođenja:

- **1984.**

Poljoprivredna gospodarstva postaju toliko produktivna da proizvode više hrane nego što je potrebno. Uvodi se nekoliko mjera kojima se razina proizvodnje nastoji uskladiti s potrebama tržišta.

⁹Kandžija V., Perić M. (2003.), *Carinska unija Europske unije*, Zbornik radova-Sveučilište u Mostaru. Ekonomski fakultet Collected papers., str.59-78

- **1992.**

Zajednička agrarna politika se s podrške tržištu preusmjerava na podršku proizvođaču. Smanjuje se potpora cijenama i zamjenjuje se izravnim plaćanjima poljoprivrednicima, koje se potiče na ekološki prihvatljivije djelovanje. Ta se reforma vremenski podudara s konferencijom UN-a o okolišu i razvoju („Earth Summit”) u Riju de Janeiru 1992., u okviru koje se uvodi načelo održivog razvoja.

- **2003.**

U okviru Zajedničke agrarne politike osigurava se potpora dohotku. Nova reforma odvaja subvencije od proizvodnje. Poljoprivrednicima se sada isplaćuje potpora dohotku pod uvjetom da obrađuju poljoprivredno zemljište i da ispunjavaju standarde sigurnosti hrane, zaštite okoliša te zdravlja i dobrobiti životinja.

- **2013.**

Provodi se reforma kako bi se ojačala konkurentnost sektora, promicala održiva poljoprivreda i inovacije, poticalo zapošljavanje i rast u ruralnim područjima te osigurala financijska pomoć za produktivnu uporabu zemljišta. Reformirani ZPP (Zajednička poljoprivredna politika) uspostavljen je za programsko razdoblje 2014. – 2020.

- **2021. – 2022.**

Na snazi je prijelazna uredba, kojom će se proširiti većina pravila ZPP-a koja su se primjenjivala u razdoblju 2014. – 2020. te osigurati neometan prelazak na budući okvir strateških planova ZPP-a.

Buduća reforma ZPP-a trebala bi se početi provoditi od 1. siječnja 2023., nakon konačnog dogovora Europskog parlamenta i Vijeća EU-a.¹⁰

¹⁰Službene Internet stranice Europske unije, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_hr#Timeline, preuzeto: 27. ožujka 2021.

3.3. Osnivanje Europskog vijeća i proširenje nadležnosti Europskog parlamenta

Nastavkom europske ekonomske integracije i otvaranjem sve većeg broja pitanja iz raznih područja dolazilo je do sve većih nesuglasica i težeg donošenja odluka budući da je prijedlog Komisije o ukidanju jednoglasnog odlučivanja i uvođenja kvalificirane većine glede pitanja agrarne politike naišao na oštro protivljenje Francuske. To je rezultiralo povlačenjem francuskih predstavnika 1965. iz svih tijela Europske Zajednice, događaj poznat kao „*kriza prazne stolice*“. Godinu dana kasnije postignut je sporazum kojim se uvodi jednoglasno donošenje odluka te Francuska ponovo vraća svoje predstavnike u Vijeće.

Predsjednik De Gaulle potaknut činjenicom da se pitanja od velike važnosti i interesa Zajednice efikasnije rješavaju na nivou najviših predstavnika država članica, odnosno predsjednika država ili vlada, predlaže sve učestalije sastanke njemačkog i francuskog državnog vrha. U međuvremenu sastanci na vrhu odnosno summiti postaju redovita praksa što 1974. rezultira osnivanjem Europskog vijeća kojeg su činili predsjednici država i vlada članica Zajednice te predsjednik Komisije.

Danas je Europsko vijeće jedna od institucija Europske Unije na nivou kojeg se sastanci održavaju četiri puta godišnje te ujedno predstavlja najvišu razinu političke suradnje među državama članicama.

Predstavnička skupština (kasnije Europski parlament), kao institucija Zajednice osnovana je kao savjetodavno i djelomično nadzorno tijelo. Prve značajnije ovlasti u postupku donošenja odluka dobiva krajem 60-tih i nakon toga 80-tih godina usvajanjem Jedinostvenog europskog akta.

3.4. Uspostava monetarnog sustava

Zastoj gospodarske integracije izazvan naftnom krizom 70-tih godina te porastom američke inflacije kao produkt Vijetnamskog rata, rezultirao je idejom o osnivanju Europskog monetarnog sustava (eng. *European Monetary System* - EMS). Utemeljen je rezolucijom u Bruxellesu od strane Europskog vijeća 5. studenog 1978. a počinje djelovati 13. ožujka 1979.¹¹ Uspostava takvog sustava je nastala kao odgovor neuspješnim Bretton-Wodskim monetarnim sustavom koji se odnosio na tri principa: međusobnu konvertibilnost valuta,

¹¹<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18661> preuzeto: 7. travnja 2021.

ekvilibrij platnih bilanci i održavanje fiksnog tečaja, što significira da svaka zemlja mora zaštititi paritet svoje valute određenom težinom zlata. No, budući da je cijena zlata bila niska, međunarodne su transakcije regulirane više u dolaru nego u zlatu, pa se u šezdesetim godinama ušlo u “sustav dolara”. U tom su sustavu Sjedinjene Američke Države praktično rješavale ravnotežu platne bilance i mogle su tako voditi svoju monetarnu politiku u funkciji ciljeva nacionalne politike. Takvo mjesto dolara dalo je SAD-u iznimne prednosti u tečaju. Američka Vlada je potom donijela odluku o ukidanju konvertibilnosti dolara u zlato, uvodeći fluktuaciju tečaja dolara, a zaštićujući američko tržište protiv uvoza iz ostalih razvijenih zemalja što je bio ogroman udarac za ekonomsku i monetarnu uniju EEZ.¹²

1972. javlja se „Europska zona stabilnosti“ kojom se nastojalo ograničiti fluktuiranje valuta – poznato kao „zmija u tunelu“ koja također biva neuspješni projekt od strane država članica zbog loše gospodarske slike na razini Zajednice.

Pristup europskoj monetarnoj integraciji dao je značajnije rezultate tek 1989. uspostavom Europske monetarne unije.

3.5. Unutarnje (zajedničko) tržište

Stupanjem na snagu Rimskih ugovora bilo je predviđeno da se ekonomska integracija Europske zajednice nesmetano razvija uvođenjem unutarnjeg odnosno jedinstvenog tržišta u kojem bi sudjelovale sve države članice. Problematika se ogledala u protekcionističkoj politici gdje su pojedine članice, posebno Francuska i Njemačka nastojale zaštititi svoju domaću proizvodnju i radnike od strane konkurencije kroz zabranu ili ograničenje uvoza vanjskih proizvoda, fiskalnih mjera, ograničenja uvoza radnika i slično. Provođenje takve politike nije bilo u skladu s ciljem ostvarivanja zajedničkog tržišta. Proces koji je trajao od 1958. do 1992. su zabilježile brojne zapreke i nesuglasice od strane euroskeptika oko samog načina uspostave tržišta. Sve je započelo osnivanjem carinske unije a nastavljeno kroz uvođenje četiri temeljne slobode zajedničkog (unutarnjeg tržišta) koje su i danas dio Europske unije: 1. sloboda kretanja robe, 2. sloboda kretanja osoba(radnika), 3. sloboda pružanja usluga i 4. sloboda kretanja kapitala.

¹² Kandžija V. i H. Alen,(2001.) *Europski monetarni sustav*, Izvorni znanstveni rad

Kako bi se ostvarile navedene tržišne slobode, države članice pokrenule su proces ekonomske integracije koji je pravno uređen Osnivačkim ugovorima i sekundarnim pravom (uredbama, direktivama i dr.).¹³

Europska zajednica 70-tih godina započinje provođenje politike usklađivanja propisa unutar Zajednice budući da se najveći broj prepreka nalazio u nacionalnim propisima. Države članice su se opirale napuštanju suverenih prava održavanja tržišnih ograničenja i restrikcija, upravljanja gospodarstvom te zaštitom državnog monopola što je za cilj imalo ostvarivanje socijalne države. Politika harmonizacije i standardizacije propisa značila je ujednačavanje nacionalnih politika kroz stvaranje zajedničkih tehničkih propisa, važnih za odvijanje trgovine. Međutim, proces je sporo i slabo napredovao a razlog tomu je bio ne samo otpor nacionalnih vlada i lokalni običaji već i jednoglasnost koja se tražila kod donošenja propisa u Vijeću Zajednice, te brze promjene u tehnologiji i proizvodnji koje nisu pratile i odgovarajuće promjene u zajedničkim propisima Zajednice.

Europska komisija 1973. uvodi fleksibilniji oblik ujednačavanja propisa prema kojem bi se na razini Zajednice donosile samo općenite smjernice a u privatnom sektoru i/ili nevladinim tijelima je ostavljeno da na osnovu tih smjernica razrade nužne standarde. Uz navedeno osnovana su dva tijela u funkciji stvaranja propisa za zajedničko tržište: *Europski odbor za normizaciju* i *Europski odbor za normizaciju električnih proizvoda i usluga* sastavljena od predstavnika industrije, sindikata , potrošača i svih zainteresiranih za proizvod ili uslugu čiji propis se ujednačava.

Utjecaj poduzetničkog sektora država članica dodatno je potaknuo razvoj zajedničkog tržišta. Brojni uspješni poduzetnici ne samo da su uspjeli u prilagodbi konkurentskim uvjetima na europskom zajedničkom tržištu već se zajedničko tržište pokazalo kao dobar instrument za konkuriranje i na svjetskom tržištu gdje su se posebno isticali SAD i Japan.

Prekretnica u procesu razvoja zajedničkog tržišta predstavljala je međuvladina konferencija u Milanu 1985. gdje se odlučilo da treba prilagoditi institucionalni i pravni okvir Europske Zajednice da bi se predložene mjere mogle provesti kako bi zajedničko tržište ostvarilo svoju funkciju prije predviđenog roka.¹⁴

¹³ Čapeta T. i Rodin S. (2018.), *Osnove prava Europske unije* (III. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Zagreb str. 125.

¹⁴ Hodak M. Lj. (2010.), *Europska unija.*, Zagreb, str. 29-32.

3.5.1. Jedinstveni europski akt

28. veljače 1986. u Luksemburgu donosi se *Jedinstveni europski akt* (Single European Act – SEA) što je ujedno označavalo prvu reviziju Rimskih ugovora. Akt je stupio na snagu 1. srpnja 1987. a predstavljao je neke od važnijih promjena kao što su: proširenje ovlasti Europske komisije (odlučivanje kvalificiranom većinom), provođenje mjera za pretvaranje zajedničkog u jedinstveno tržište, proširenje nadležnosti tijela Zajednice na razna politička područja (zaštita okoliša, socijalna politika, znanost i drugo) i Europskog parlamenta kojem su omogućena dva čitanja nacrtu zakona.

Također, jedna od promjena jest poboljšanje mogućnosti odlučivanja u Vijeću gdje je glasanje kvalificiranom većinom zamijenilo jednoglasno odlučivanje u četiri područja nadležnosti Zajednice: izmjeni zajedničke carinske tarife, slobodi pružanja usluga, slobodnom kretanju kapitala i zajedničkoj politici pomorskog i zračnog prometa. Glasanje kvalificiranom većinom također je uvedeno za nekoliko novih područja nadležnosti: unutarnje tržište, socijalnu politiku, ekonomsku i socijalnu koheziju, istraživanje i tehnološki razvoj te politiku okoliša.¹⁵

Donošenje Jedinstvenog europskog akta predstavljalo je temelj za buduću uspostavu Europske ekonomsko-monetarne unije i Zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

¹⁵, Informativni članci o Europskog uniji – Jedinstveni europski akt <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/2/razvoj-doga%C4%91aja-do-jedinstvenog-europskog-akta>, preuzeto: 12. travnja 2021.

4. STVARANJE EUROPSKE UNIJE

Značajniji razvoj europske integracije započeo je 80-tih godina. Tih godina dolazi do realizacije početne vizije o „ujedinjenju naroda Europe“ kroz političku uniju. Predsjednici država i vlada članica Europske Zajednice potpisuju „Svečanu deklaraciju o Europskoj uniji“. Alberto Spinelli kao zastupnik u Europskom parlamentu i veliki zagovaratelj „Unije“ predložio je inicijativu kako bi se unaprijedio integracijski proces na osnovu koje 1984. Europski parlament izrađuje „Nacrt ugovora o Europskoj uniji“ kojim bi se ukinule odredbe postojećeg Ugovora o osnivanju tri zajednice te stupio na snagu novi Ugovor o osnivanju Europske unije. Međutim, države članice nisu dobile priliku da ratificiraju nacrt.

4.1. Europski monetarni sustav (ekonomsko-monetarna unija)

Jedinstveni europski akt uključio je europski monetarni sustav (EMS) u pravne okvire Europske Zajednice. Francuska politika se uporno trudila da preko EMS-a pokuša utjecati na monetarnu i gospodarsku politiku Savezne Republike Njemačke. Budući da je Bruxelles bio političko središte a Frankfurt financijsko, očigledno je bilo da upravo o razvoju Njemačke uvelike ovisi uspjeh europskog integriranja.¹⁶

¹⁶ Vukadinović Č. R. i Č. L. (2011.), *Politika europskih integracija*, Zagreb, str.157.

1988. Jacques Delors okuplja stručnjake koji izrađuju izvješće za Europsku komisiju o postupnoj izgradnji Ekonomsko-monetarne unije (EMU) kroz tri faze:

Tablica1. Faze ekonomske i monetarne unije, Europska središnja banka

PRVA FAZA, 1. srpnja 1990.	DRUGA FAZA, 1. siječnja 1994.	TREĆA FAZA, 1. siječnja 1999.
-potpuna sloboda kapitalnih transakcija	-osnivanje Europskog monetarnog instituta (EMI)	- neopozivo utvrđivanje konverzijskih tečajeva
-povećana suradnja među središnjim bankama	-zabrana središnjim bankama da kreditiraju javni sektor	- uvođenje eura
-slobodna uporaba ekija (ECU, europska valutna jedinica, preteča eura)	-snažnije usuglašavanje monetarnih politika	- provođenje jedinstvene monetarne politike u sklopu Europskog sustava središnjih banaka
-poboljšanje ekonomske konvergencije	-postupak koji će dovesti do neovisnosti nacionalnih središnjih banaka, a treba biti dovršen najkasnije do datuma osnivanja Europskog sustava središnjih banaka	- stupanje na snagu tečajnog mehanizma unutar EU-a (ERM II)
	-pripremni radovi za treću fazu	- stupanje na snagu Pakta o stabilnosti i rastu

Izvor: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.hr.html>, 13. travnja 2021.

Pad Berlinskog zida 1989. označavao je veliku prekretnicu na području Europe kojim se nakon 45 godina podjele stvorio uvjet za nastanak nove velike Njemačke. Njemačka proizvodnja bila je gotovo jednaka udruženoj proizvodnji Francuske i Velike Britanije.

Premijerka Velike Britanije Margaret Thatcher nije prihvaćala činjenicu da je Njemačka ravnopravni član Zajednice, uz to javljao se i strah od nastanka novog njemačkog nacionalnog identiteta na temeljima uvećane i ojačane jedinstvene Njemačke. Vjerujući kako je jedini način da se Njemačku zadrži u Zajednici istodobno i najbolja zapreka njezinu eventualnom napuštanju Zajednice, Thatcher je smatrala da zbog toga Zajednica mora biti još veća te da ju je potrebno što prije proširiti novim članicama Srednje Europe kako bi se na taj način stvorio veći blok zemalja oko Njemačke, od kojih su neke imale izrazito loša iskustva s tom državom u povijesti i to bi značilo snažnu branu eventualnim pokušajima rađanja nekog nepoćudnog njemačkog identiteta. No zagovaranje proširivanja Europske Zajednice u fazi prvih koraka novih demokracija na istoku Europe očito je došlo prerano jer su zemlje bivšeg Istočnog bloka tek stvarale svoje osnove novog sustava.

Za razliku od britanskog inzistiranja da se zaustavi daljnje produbljivanje europske suradnje, francuska politika je sve više prihvaćala mišljenje da se Njemačku može zadržati u postojećim euroatlantskim okvirima u prvom redu razvijanjem europskog integracijskog procesa. S druge strane, francuski predsjednik Mitterand bojao se da bi proširenje Zajednice i NATO-a na zemlje srednje Europe ubrzalo mogućnosti njemačkog autonomnog djelovanja. 1989. na sastanku u Strasbourgu prijedlog britanske premijerke kojim je pokušala inicirati brz ulazak srednjoeuropskih zemalja nije dobio potporu. Umjesto toga, raspravljalo se o tome da Zajednica mora učiniti dodatne napore kako bi se produbila suradnja i kako bi se što prije stvorila Europska unija. Odlučeno je da Zajednica kao takva treba biti kamen temeljac ukupne nove europske arhitekture, što je u interesu svih zemalja Europe.

Politički koncept Margaret Thatcher u nastojanju čvrste kontrole Njemačke, doživio je svoj poraz. Nakon jedanaest i pol godina političkog djelovanja na čelu britanske države, morala je odstupiti pod naletom domaćih kritika koje su posebno bile upućene protiv europske monetarne unije i britanskog ulaska u nju.¹⁷

¹⁷ Ibid str. 157-159.

4.2. Ugovor o Europskoj uniji

Dinamičan razvoj događaja na europskom području krajem 80-tih uvelike je utjecao na sve veću želju za stvaranjem političke unije. Pad Berlinskog zida 1989. označio je val promjene i veliku prekretnicu u procesu integriranja. Komunističko-socijalistički režim doživljava svoj krah što rezultira raspadom SSSR-a kao jedne od najvećih svjetskih sila.

Takva revolucionarna kretanja krajem 20. stoljeća, kako su ih mnogi analitičari nazivali, za europsko integriranje imali su odraz u:

1. prestanak suparništva na Istoku od strane Sovjetskog saveza i njegovih instrumenata vojno-političkog (Varšavski pakt) i gospodarskog okupljanja (Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć);
2. novo postavljanje Europe prema SAD-u koje nisu imale više primarnu ulogu vojnog zaštitnika Europe na osnovu čega NATO strategija koja se bazirala u Njemačkoj postaje nepotrebna;
3. otvaranje pitanja novih granica Europske zajednice, s obzirom na nova proširenja i na krajnji doseg do kojeg će integracija ići;
4. proširenjem okvira djelatnosti Europske zajednice pokretao se i problem novog euroatlantizma i njegove vrijednosti u svijetu poslije hladnog rata, te potrebe transformacije odnosa na relaciji Europa – SAD
5. njemačko ujedinjenje fokusiralo je na nov način francusko-njemačke odnose i ulogu koju te dvije zemlje imaju u razvoju europske integracije, gdje se jasno vide sve njihove razlike i sličnosti u pristupima na europskom tlu.¹⁸

1990. održao se saziv od strane Europskog vijeća između dvije međuvladine konferencije. Proširenje Zajednice palo je u drugi plan, dok je glavno usmjerenje bilo jačanje procesa integracije te put ka osnivanju Unije. Takav projekt podržan je od strane Nizozemske, Belgije i Luksemburga koje su u njemu vidjele potencijal za vlastiti razvoj kao i razvoj zajedništva svih zemalja Zajednice. Prva konferencija se odnosila na uspostavu europske monetarne unije dok se u drugoj raspravljalo o europskoj političkoj uniji. Velika Britanija i Danska istaknuli su se kao glavni kritičari europskog monetarnog zajedništva dok je Francuskoj jedino sporno bilo prihvatiti neovisnost Europske središnje banke.

¹⁸ Ibid str. 159.

U prosincu 1991. održan je summit u Maastrichtu gdje je donesen Ugovor o osnivanju Europske unije (*Treaty of European Union – TEU*). Potpisivanje Ugovora nastupilo je tek godinu dana poslije, a 1. studenog 1993. Ugovor stupa na snagu. Razlog tolikog vremenskog razmaka jest činjenica da je Velika Britanija uvjetovala prihvaćanju Ugovora pod uvjetom da ne mora biti dio monetarne unije. Danska je također uvjetovala izdvajanjem iz monetarne unije te odbijanjem sudjelovanja u odlukama u Zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici o pitanjima iz područja obrane.

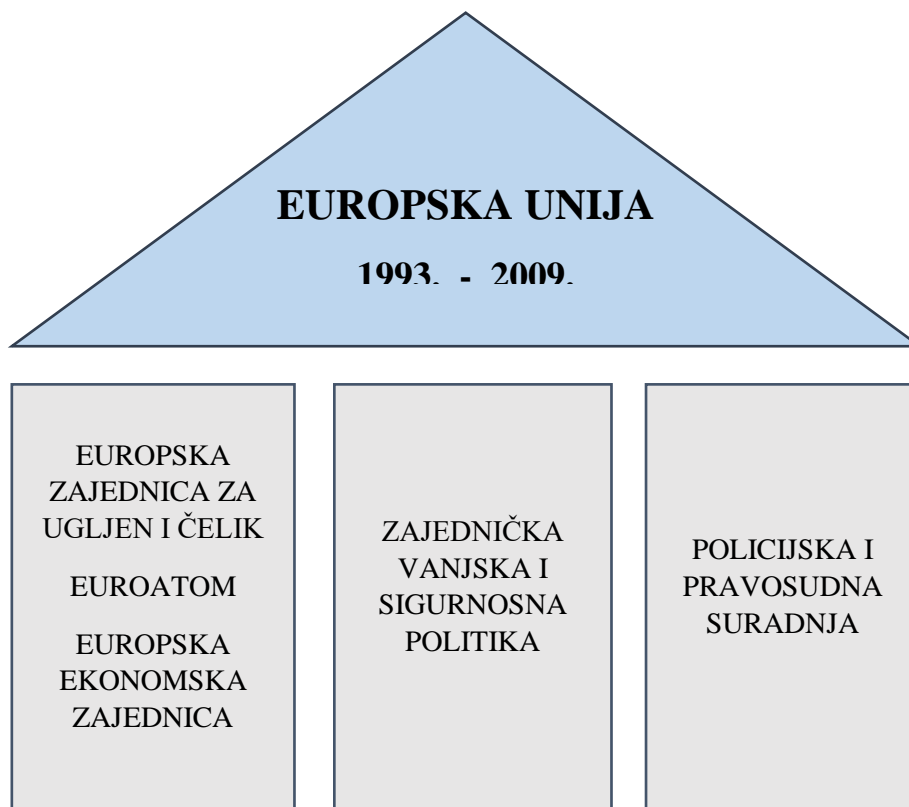
Stupanjem na snagu Ugovora postavljeni su temelji za monetarnu uniju, uvođenje jedinstvene valute (eura) odnosno kriteriji za njegovu uporabu a ovlasti Europskog parlamenta se proširuju uvođenjem funkcije „suodlučivanja“ u donošenju odluka predviđenih Ugovorom. Jača uloga i Europske komisije posebno kada je riječ o odlukama koje se donose kvalificiranom većinom. Također je uveden koncept europskog građanstva što bi značilo da je svaka osoba koja je državljanin zemlje članice ujedno i građanin/ka Europske unije. Ugovorom o Europskoj uniji novonastala Unija temeljila se na tri stupa koja su obuhvaćala različita područja nadležnosti.

Prvi stup objedinio je ranije osnovane zajednice: Europska zajednica za ugljen i čelik, Europska zajednica i Europska ekonomske zajednica za atomsku energiju. Nadnacionalna suradnja država članica zadržana je isključivo u poslovima kojima su se bavile te zajednice.

Drugi stup se odnosio na suradnju država članica u domeni Zajedničke vanjske i sigurnosne politike kako bi se osigurala zaštita temeljnih vrijednosti, zajedničkih interesa, promicanje međunarodne sigurnosti i suradnje, očuvanje mira i neovisnost Unije.

Treći stup predstavlja suradnju država članica na području pravosuđa i unutarnjih poslova. Suradnja se odnosila na poslove koji su obuhvaćali povećanu kontrolu vanjskih granica Unije i ilegalnih migracija, suzbijanje trgovine drogom, oružjem i sl. a sve u svrhu zaštite i sigurnosti građana Europske unije. 1997. treći stup je preimenovan u „Policajska suradnja u kaznenim predmetima“.

Slika 1. Prikaz „stupaste“ strukture Europske unije od stupanja na snagu Ugovora iz Maastrichta iz 1993. do stupanja na snagu Lisabonskog ugovora iz 2009.

Jedna od najvažnijih razlika između triju stupova bila u tome što su se odluke u okviru prvog stupa donosile nadnacionalnom metodom (uglavnom su se donosile kvalificiranom većinom te su imale izravno važenje u državama članicama), a u okviru drugog i trećeg stupa na temelju jednoglasnosti.¹⁹

Ugovorom iz Maastrichta omogućeno je uvođenje jedinstvene europske valute - eura. Ugovorom je osnovana i Europska središnja banka (ESB) te Europski sustav središnjih banaka, a u njemu su opisani i njihovi ciljevi. Glavni je cilj ESB-a održati stabilnost cijena, odnosno zaštititi vrijednost eura. Ugovorom je okrunjeno nekoliko desetljeća rasprava o povećanju gospodarske suradnje u Europi.

¹⁹Čapeta T. i Rodin S.(2018.), *Osnove prava Europske unije* (III. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Zagreb

Europski čelnici ponovno su pokrenuli raspravu o jedinstvenoj valuti 1986., a 1989. odlučili su se za prijelaz u tri faze.

- 1. Faza (od 1. 7. 1990. do 31. 12. 1993.)** - Uvodi se slobodno kretanje kapitala među državama članicama.
- 2. Faza (od 1. 1. 1994. do 31. 12. 1998.)** - Unaprijeđena je suradnja među nacionalnim središnjim bankama, a ekonomske politike država članica u većoj su mjeri usklađene.
- 3. Faza (od 1. 1. 1999. do danas)** - Postupno se uvodi euro i provodi se jedinstvena monetarna politika, za što je zadužen ESB.

Također, Ugovorom iz Maastrichta određena su i pravila o funkcioniranju eura u praksi, uključujući pojedinosti o tome što država mora učiniti da bi se pridružila euro području. Svrha tih pravila, koja se katkad nazivaju kriterijima iz Maastrichta ili konvergencijskim kriterijima, jest održavanje stabilnosti cijena u euro-području čak i kada nove države prihvate valutu.²⁰

4.3. Zajednička vanjska i sigurnosna politika

Promjene koje su zadesile Europu 90-tih godina dale su naslutiti da će pitanja sigurnosti i obrane biti jedna od ključnih područja na koja će se Europska unija bazirati. Prethodno navedeno jest da je jedan od razloga uspostave zajedničke vanjske i sigurnosne politike bio porast regionalnih sukoba, terorističke prijetnje, borbe protiv organiziranog kriminala, između ostalog i razvoj demokracije i vladavine prava te poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. Uspostava zajedničke vanjske i sigurnosne politike (ZVSP) nije tekla glatko. Problematika se ogledala u odricanju nadležnosti država članica u pogledu vanjske i sigurnosne politike te prenošenje dijela suvereniteta na Uniju.

Nakon završetka Hladnog rata i političkim i sigurnosnim promjenama koje je to izazvalo na međunarodnoj sceni, uspostavljanje suradnje u ovom području postalo je neophodno. Nadogradnja i dalje učvršćivanje zajedništva zemalja Unije u ovim područjima, nastavljeno je i Ugovorom iz Amsterdama, uvođenjem funkcije Visokog predstavnika čime je

²⁰ Europska središnja banka – Eurosustav, dostupno na: https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/25_years_maastricht.hr.html, preuzeto: 14. travnja 2021.

Unija u području vanjske politike dobila svog ovlaštenog predstavnika. Ipak, najveće i najznačajnije institucionalne novine ZVSP dobila je Ugovorom iz Lisabona.²¹

4.4. Ugovor iz Amsterdama

Nakon potpisivanja Ugovora iz Maastrichta, 1997. započinju pregovori o primanju novih 12 država u članstvo Europske unije. Kako se radilo o najvećem proširenju Unije, nužno je bilo poduzeti određene institucionalne reforme te izmjenu dotadašnjeg Ugovora kako bi se poboljšala učinkovitost i demokratičnost funkcioniranja Unije. Potreba za revidiranjem zbog određenih nedostataka samog ugovora a i zbog proširenja, utvrđena je na međudržavnoj konferenciji 1996. u Dublinu. 1. listopada 1997. u Amsterdamu potpisan je novi Ugovor iz Amsterdama (*Treaty of Amsterdam*) koji također zbog problema ratifikacije stupa na snagu tek 1. svibnja 1999. Jedne od ključnih izmjena Ugovora odnosile su se na institucionalnu strukturu Unije i pojednostavljen način donošenja odluka.

Osnovna obilježja Ugovora iz Amsterdama :

- Proširena nadležnost Europske unije – jačanje uloge Europskog parlamenta dodjelom zakonodavnih ovlasti i nadzorne funkcije
- Uvodi se pojam „područje slobode, sigurnosti i pravde“ (*Area of Freedom, Security and Justice – AFSJ*),
- Uvodi se funkcija Visokog predstavnika za vanjsku politiku kojom se osnažila uloga Unije u vanjskoj politici
- Donošenje Schengenskog sporazuma kojim se ukidaju granične kontrole
- Prenošnje odluka u području azila, sudske suradnje, imigracije iz III. stupa u I. stup (preimenovanje III. stupa u „Policijska i sudska suradnja u kaznenim predmetima“)
- Proširena nadležnost Europske komisije – zaštita prirode i zaštita potrošača

Dvije negativne stavke Ugovora iz Amsterdama odnosile su se na još veću nejedinstvenost unutar Unije i propuštanje provedbe institucionalne prilagodbe Unije za proširenje na države Srednje i Istočne Europe. Takav propust ostavljao je loš dojam o ozbiljnosti pripreme Unije za svoje najveće proširenje. Iste godine Europska komisija donosi

²¹ Šaško A.(2016.) *Vanjska i sigurnosna politika*, Sveučilišni centar Varaždin, Varaždin, diplomski rad br. 112/PE/2016

dokument „*Agenda 2000: Za snažniju i širu Europu*“ koji sadržava bitne uvjete Komisije koje zemlje središnje i istočne Europe moraju ispunjavati kako bi postale članice Unije.²²

4.5. Ugovor iz Nice

Institucionalna pitanja Europske unije dovela su do ponovnih izmjena dotadašnjeg Ugovora iz Maastrichta budući da je Unija bila na pragu novih proširenja. Na međudržavnoj konferenciji održanoj 14. veljače 2000. glavna tema je bila budućnost Unije, odnosno postizanje veće učinkovitosti i legitimnosti kroz institucije. Ugovor na kojeg su se odnosile promjene donesen je i potpisan je u Nici 26. veljače 2001. a dvije godine kasnije (2003.) stupa na snagu.

Novine koje je Ugovor predviđao bile su provođenje institucionalnih promjena zbog što kvalitetnijeg i efikasnijeg proširenja Unije što je u početku izazivalo brojne kritike od pojedinih država članica. No svjesne da se jedino na taj način može urediti institucionalno pitanje Unije nisu imale izbora nego prihvatiti rješenja predviđena Ugovorom. Suspenzija prava na glasovanje, odnosno „žuti karton“ je također jedna od novina koja je uvedena. Odnosi se na oduzimanje prava glasovanja za državu članicu (u svim tijelima Unije) koja prekrši načela Europske unije.

Ugovorom se promijenio način djelovanja institucija Unije na način da se ponovno proširuju ovlasti kod odlučivanja kvalificiranom većinom, mijenja se sastav, unutarnji ustroj i ovlasti Institucija pa tako od 2005. godine Europska komisija ima po jednog povjerenika iz svake države članice. Vijeće ima ovlasti da donese jednoglasnu odluku o broju povjerenika i odredbama o sustavu rotacije pod uvjetom da svaki sastav Komisije odražava različite demografske i zemljopisne karakteristike država članica. Predsjedniku Komisije dana je ovlast za dodjelu resora povjerenicima za i njihovu preraspodjelu tijekom mandata, kao i za biranje i određivanje broja potpredsjednika.

Što se tiče Europskog parlamenta prema Ugovoru iz Amsterdama, najveći mogući broj zastupnika bio je 700. Imajući u vidu proširenje, Europsko je vijeće u Nici smatralo da je potrebno izmijeniti broj zastupnika po državi članici. Novi sastav Parlamenta iskorišten je i kao protuteža izmijenjenom ponderiranju glasova u Vijeću. Određeno je da Europski parlament može imati najviše 732 zastupnika. Europski parlament dobio je mogućnost da

²²Hodak M. Lj. (2010.), *Europska unija*, Zagreb, str. 41.

jednako kao i Vijeće, Komisija i države članice, pokrene pravne postupke za osporavanje akata Vijeća, Komisije ili Europske središnje banke zbog nenadležnosti, bitnih povreda postupka, povrede Ugovora o osnivanju Europske zajednice ili bilo koje pravne norme u vezi s njegovom primjenom te zbog zlorabe ovlasti. Zakonodavne ovlasti Europskog parlamenta povećane su i zbog djelomičnog proširenja područja koja potpadaju pod postupak suodlučivanja i zbog njegove obaveze davanja suglasnosti za uspostavu pojačane suradnje u područjima na koja se odnosi postupak suodlučivanja. Isto tako, Vijeće mora zatražiti mišljenje Parlamenta ako smatra da postoji opasnost od ozbiljnog kršenja temeljnih prava u državi članici.²³

Uz navedene izmjene bitne su i one koje se odnose na jednostavniju primjenu mehanizma „sveobuhvatne suradnje“ – *enhanced cooperation* (dotadašnje „bliže suradnje“) te donošenje Povelje Europske unije o temeljnim ljudskim pravima.

4.6. Ugovor iz Lisabona

2001. u Laekenu objavljuje se *Deklaracija o budućnosti Europe* u kojoj se predviđa osnivanje „Konvencije“ u kojoj bi sudjelovalo 105 članova iz nacionalnog parlamenta, nacionalnih vlada, Europskog parlamenta i Europske komisije. Glavna tema Konvencije je bila, što se iz samog imena Deklaracije da primijetiti, budućnost Europske unije kao i sama njenu prilagodba na velika proširenja koja su uslijedila. Konvencija sastavlja nacrt Ustavnog ugovora Europske unije kojom se nisu predviđale radikalne promjene dotadašnje institucionalne strukture Unije već je samo donekle promijenio njenu strukturu zadržavajući institucionalnu ravnotežu između supranacionalnih i međuvladinih institucija Unije te smanjenje veličine i drukčiji sastav pojedinih tijela EU-a, uvođenje nekih novih tijela (kao što je Europsko vijeće s Predsjednikom EU-a) kao i reformu sustava glasovanja i donošenja odluka.²⁴

Najveća promjena koju je predviđao Ustavni ugovor je bio prelazak iz „stupaste“ strukture u jedinstveni pravni poredak te ukidanje dosadašnjih osnivačkih ugovora kako bi ih objedinio u jedan (Ustavni ugovor). Uslijedile su promjene kada je riječ o podjeli nadležnosti

²³ Ugovor iz Nice i konvencija o budućnosti Europe, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/4/ugovor-iz-nice-i-konvencija-o-buducnosti-europe> preuzeto: 16. travnja 2021.

²⁴ Hodak. M. Lj. (2010.), *Europska unija*, Zagreb, str. 44.

između institucija i država članica Unije a nadležnost Europskog parlamenta dodatno je ojačana. Povelja temeljnih ljudskih prava Europske unije postala je sastavni dio Ugovora.

Budući da je Ustavni ugovor po svojoj prirodi međunarodni ugovor bilo je potrebno da ga sve države članice Unije ratificiraju na svojim referendumima. Većina država članica je provela postupak ratifikacije Ugovora dok su Nizozemska i Francuska 2005. odbile ratifikaciju. Samim tim Ustavni ugovor nije mogao stupiti na snagu.

Nakon „razdoblja promišljanja“ u trajanju od dvije godine, u Lisabonu 2007. tijekom portugalskog presjedanja Unijom, Konvencija donosi novi ugovor pod nazivom *Reformski ugovor* no prema dosadašnjoj tradiciji imenovanja ugovora prema mjestu donošenja, danas nam je poznatiji kao *Lisabonski ugovor*. S tim Ugovorom nastojao se postići kompromis i suglasnost svih država članica. Ugovor iz Lisabona su izvršene izmjene osnivačkih ugovora: Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o europskoj zajednici (preimenovan u Ugovor o funkcioniranju Europske unije - UEFU). Nadalje, Lisabonskim ugovorom izmijenila se „stupasta“ struktura Unije gdje je odlučeno da se treći stup (policajska i sudska suradnja) pridruži prvom stupu. To je rezultiralo promjenom metode odlučivanja gdje se metoda jednoglasnost zamjenjuje metodom kvalificirane većine. Metoda jednoglasnosti i dalje ostaje u okviru Zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

Članak 1. UEU-a navodi kako su oba ugovora koja su rezultat izmjena Ugovora iz Lisabona, dakle UEU i UEFU, jednako pravno vrijedna. Razlog uvođenja tih promjena jest promjena ravnoteže koja je do uspostave Lisabonskog ugovora bila isključivo u korist prvog stupa, što se ogledalo i u praksi Europskog suda koji je učestalo interpretirao ovlasti prvog stupa široko i davao im prednost pred ovlastima preostala dva stupa.

Glede promjena u odnosu na druge institucije, Europska komisija je prije ugovora imala isključivo pravo zakonodavne inicijative u prvom stupu, dok je u drugom i trećem ga dijelila s državama članicama. Ugovorom se isključivo pravo proširuje na područje policijske i pravosudne suradnje u kaznenim stvarima. Europski parlament stječe ravnopravnu ulogu s Vijećem ministara. Budući da je Parlament imao zakonodavne ovlasti u prvom stupu (zajedno sa Vijećem ministara) dok u drugom stupu nije imao nikakve zakonodavne ovlasti, a u trećem isključivo savjetodavne ovlasti. Stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora postupak suodlučivanja je preimenovan u redovni zakonodavni postupak te se primjenjuje i na pitanja na području policijske i pravosudne suradnje u kaznenim stvarima na osnovu kojeg je nadležnosti uloga Europski parlamenta značajno ojačana.

5. PROŠIRENJE EUROPSKE UNIJE

Na samom je početku navedeno da zasluge u stvaranju i izgradnji Europske zajednice a kasnije i Europske unije pripadaju šest europskih država (Njemačka, Italija, Francuska, Belgija, Nizozemska i Luksemburg). Zemlje potpisnice Rimskog ugovora započinju proces europske integracije 50-tih godina prošlog stoljeća putem Europske ekonomske zajednice. Osnivanjem carinske unije, izgradnje zajedničkog i jedinstvenog tržišta Europska unija je jačala i razvijala se ekonomski i gospodarstveno u svim područjima.

Smatra da je to jedan od razloga uključivanja sve većeg broja država u Uniju. Uz uspjeh projekta europskog integriranja kroz supranacionalnu zajednicu kao razlog proširenja Unije, drugim razlogom se smatra ideja o okupljanju što više država tadašnje Zapadne Europe kako bi se na to dijelu Europe izvršio proces ekonomske a s vremenom vojne i političke integracije. Europska integracija se nastojala od početka provoditi u dva smjera:

- *produbljivanjem integracije* što bi značilo međusobno povezivanje država članica na razini tijela Unije i na što širem području.
- *proširivanjem integracije* odnosno što veći broj uključivanja u članstvo supranacionalne zajednice (Unije) od strane europskih država

Širenje globalizacija se podrazumijeva kao treći razlog proširenja Unije. Razlog tomu jest situacija u kojoj su se našle slabije razvijene zemlje Europe koje nisu imale velike šanse pored svjetskih sila kao što su Amerika, Kina, Japan i druge. Da bi barem djelomično konkurirale na gospodarskom i političkom polju nužno je bilo da pristupe članstvu Unije.

Najučinkovitiji način pridruživanja odnosno povezivanja europskih država jest putem supranacionalne zajednice, odnosno Unije gdje države članice prenose dio suvereniteta na tijela Unije no zadržavaju vlastiti identitet i državnost. Međunarodni ugovor kao način povezivanja država nije se pokazao dovoljno ozbiljan i adekvatan.²⁵

Nakon dugi niz godina prepunih sukoba, političkih razmjerica i ekonomskih razlika pronašao se način da se zemlje udruže u jedinstvenu organizaciju u kojoj će dijeliti i razvijati jednake društvene i političke vrijednosti.

²⁵ Hodak. M. Lj. (2010.), *Europska unija*, Zagreb., str. 62-63.

5.1. Prvi krug proširenja (Velika Britanija, Danska i Irska)

Prvo proširenje Europske unije, ujedno poznato i kao „proširenje na sjever“, dogodilo se 1973. ulaskom Velike Britanije, Danske i Irske u članstvo. Proširenju je prethodilo niz događaja koji su vidno utjecali na politiku Europske unije. Prilikom samog osnivanja Europske zajednice za ugljen i čelik zatim i Europske zajednice, Velika Britanija nije izrazila želju za sudjelovanjem u takvoj zajednici strahujući za gubitkom suvereniteta. No unatoč odupiranju i skeptičnosti Velike Britanije oko samog ulaska, s vremenom su se počele uviđati prednosti koje Zajednica kao jedinstvena organizacija ima naspram država koje su samostalni igrači na europskoj i svjetskoj razini. Bitka se vodila i unutar Britanske političke scene, gdje su s jedne strane konzervativci (Konzervativna stranka) kao pripadnici desnog centra isticali proeuropske vrijednosti i stavove dok su s druge strane laburisti (Laburistička stranka) kao pripadnici liberalno orijentirane stranke protekcionistički nastupali u svrhu zaštite državne sigurnosti i nadzora nad ekonomskom politikom zemlje.

Izvan granica Velike Britanije također se odvijao sukob između Njemačke i Francuske glede ulaska Britanije u članstvo Zajednice. Njemačka je podupirala ulazak, dok je Francuska na čelu sa generalom Charlesem de Gaulleom zauzela stav protiv ulaska. Prvi pokušaj ulaska Velike Britanije u sastav Zajednice odvio se 1961. podnošenjem zahtjeva za članstvo no pregovori nisu izrodili plodom. 1963. General de Gaulle uložio je pravo veta (*lat.* zabrana, pravo određenog subjekta) kao znak protivljenja ulaska Velike Britanije u Zajednicu od strane Francuske. Time je ulazak Britanije kao sedmog člana Zajednice barem na neko vrijeme bio onemogućen. Jedan od ključnih razloga de Gaulleovog veta bio je strah od američkog utjecaja na europsko područje koje bi ulaskom Velike Britanije kao glavnog saveznika SAD-a bilo više nego izgledno. Četiri godine poslije, Velika Britanija po drugi put podnosi zahtjev za članstvo u Zajednici što završava ponovnim stavljanjem veta od strane de Gaulla no ovaj put se zabrana ulaska odnosila na Dansku i Irsku. Tek dolaskom novog francuskog predsjednika Georges Pompidue-a, Velikoj Britaniji nadzire se mogućnost da postane sedma članica Zajednice. Zahtjev za članstvo Velike Britanije, Danske i Irske konačno je prihvaćen na summitu u Den Haagu 1969. što je označilo početak razdoblja pregovaranja o uvjetima za punopravno članstvo.

Svaka država zasebno je vodila postupak pregovaranja obuhvaćajući ekonomska, politička, gospodarska i druga društvena pitanja. U Irskoj je 1972. održan referendum o ulasku u sastav Europske ekonomske zajednice, Zajednice za ugljen i čelik te EUROATOM-a

na kojem je uz 81% posto glasova za ulazak (od 70% odazvanih birača) Irska potvrdila ulazak u EEZ. Međutim, Danska se našla u situaciji gdje je trebala pristati na određeno prijelazno razdoblje u kojima bi se uvoz određenih poljoprivrednih proizvoda u druge članice postepeno povećavao budući da je kao najveći izvoznik maslaca, Danska očekivala jači izlaz na tržište Zajednice koje je uključivalo njezino najveće izvozno tržište, Njemačku a uskoro i drugo najveće izvozno tržište Veliku Britaniju. 1972. u Danskoj na referendumu 63% birača (od 81% odazvanih birača) podržalo je za ulazak Danske u sastav Zajednice.²⁶

Norveška je unatoč silnim pregovorima na poljima ribarstva, poljoprivrede i nafte na referendumu 22. siječnja 1972. odlučila ostati izvan Zajednice. Od 77% ukupnog građanstva koje je glasovalo, njih 53,5% se protivilo ulasku. Smatra se da je Norveška tim potezom htjela posebno zaštititi područje ribarstva i spriječiti dolazak stranih (europskih) brodova na njeno obalno područje. Također jedan od razloga jest zazor od centraliziranog načina donošenja odluka

5.2. Drugi krug proširenja (Grčka)

Drugo proširenje ujedno i proširenje na jug obuhvaćalo je Grčku koja je 9. srpnja potpisivanjem Ugovora o suradnji i pridruživanju 1961. stječe status pridružene države članice. Prijelazni period od potpisivanja Ugovora do punopravnog članstva u Zajednici trajat će dvadeset godina. Naime, kroz taj period Grčka je postala dio carinske unije, preuzela određene zajedničke politike Zajednice, prihvatila četiri slobode zajedničkog tržišta i druge procedure. No 1967. u Grčkoj nastupa vojni puč u kojem dolazi do promjene vlasti što rezultira obustavom Ugovora o pridruživanju sve do 1974.

Narednih sedam godina Grčku će obilježiti stanje ograničene slobode u kojoj nisu bili dopušteni slobodni izbori, zabranjeni su svi oblici prosvjeda i štrajkova, te su narušena gotova sva osnovna ljudska prava njenih građana. Svakodnevna uhićenja, politički montirani procesi, ubojstva, mučenja, cenzura medija, policijska represija paralizirali su zemlju o čemu govore i procijenjeni podaci o više tisuća uhićenih osoba tijekom trajanja vojne diktature koje je hunta povezivala sa širenjem liberalne ideologije.²⁷ Rušenjem diktature i uspostavom republikanske

²⁶ Ibid, str. 67.

²⁷ Maljevac Z.(2019.) *Proces širenja Europske unije*, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studij odsjek za sociologiju, diplomski rad, Zagreb,., str 25.

demokracije 1973. već iduće godine Grčka vraća članstvo u Vijeću Europe te 1975. službeno ponovno podnosi zahtjev za punopravno članstvo u Zajednicu.

Vojna diktatura koja je vladala Grčkom je ostavila brojne posljedice na ekonomskom, poljoprivrednom, socijalnom i društvenom području. Takva zaostala zemlja imala je veliku želju biti dio napredne Zajednice no naišla je na nezadovoljstvo Komisije koja je smatrala da Grčka kao osiromašena zemlja ne bila povoljna za razvoj Zajednice. S druge strane, prihvaćanje Grčke kao države članice Zajednica bi stekla „pozitivne bodove“ od strane drugih zemalja budući da se radilo o državi sa zaostalom ekonomijom, visokom stopom nezaposlenosti i političkim nemirima. Osim Komisije, od ulaska grčkih proizvoda na tržište (maslina, voća, vino i sl.) i jeftine grčke radne snage strahovale su i druge države članice. No nakon razdoblja prilagodbe i faza pregovaranja, 26. svibnja 1979. Grčka postaje deveta članica Zajednice potpisivanjem Ugovora o pristupanju koji stupa na snagu 1. siječnja 1981. Unatoč podvojenim mišljenjima oko njenog ulaska, Zajednica je najviše zbog političkih interesa prihvatila Grčku i time dokazala ostatku Europe i svijetu da je spremna na pomoć državama neovisno o političkim, kulturnim i vjerskim različitostima.

5.3. Treći krug proširenja (Španjolska i Portugal)

Nakon proširenja na jug, uslijedilo je širenje Zajednice na Mediteran. Kao i u prethodno spomenutoj Grčkoj, ni u Španjolskoj i Portugalu situacija nije bila stabilna, kako politički tako i gospodarski. U Portugalu početkom 30-tih godina u vrijeme vladavine Antonio de Oliveira Salazara vrše se politička progonstva, medijske cenzure i državna represija nad društvenim i kulturnim životom građana. 1974. „Karanfil revolucijom“ Portugal iz totalitarnog režima prelazi u demokratski sustav vlasti što je uvelike doprinijelo putu ka Zajednici. Slično je i u Španjolskoj gdje završetkom građanskog rata 1939. vlast preuzima general Francisco Franco. Njegovu vladavinu također će obilježiti brojna ograničenja i kontrola državne vlasti nad cjelokupnim društvom. Tek njegovom smrću i prestankom diktature 1975., nadzire se želja za ostvarenjem ideje i mogućnosti pristupanja Španjolske Zajednici.

Kao što je obje države obilježio diktatorski režim i provođenje represije nad građanstvom, gospodarstvo i poljoprivreda u tim okolnostima bile su nedovoljno razvijene. 28. ožujka 1977. Portugal podnosi zahtjev za članstvo u Zajednicu. Kod Portugala kada je

riječ o poljoprivredi problem se ogledao u nerazvijenosti gospodarstva te u brojnim privatnim obiteljskim gospodarstvima na sjeveru i jugu države koji su prevladavali unutar poljoprivrednog sektora. Pregovori koji su bili iznimno teški i zahtjevni trajali su sve do 1985., uz prihvaćanje uvjeta od strane Portugala da Zajednica zadrži carinu kod uvoza portugalskih proizvoda kroz razdoblje tranzicije u trajanju od 10 godina. Od 1. siječnja 1986. Portugal postaje član Europske Ekonomske Zajednice.²⁸

Za razliku od Portugala, Španjolska je poljoprivreda bila u znatno povoljnijem stanju no totalitaristički režim ostavio je posljedice na gospodarstvu i ekonomiji države. Primjer nam je neadekvatno korištenje nafte u energetske svrhe budući da je Španjolska uvozila sedamdeset posto energetskih derivata iz zemalja bliskog Istoka. Pregovori o članstvu su kao i kod Portugala su potrajali do 1985. Španjolska je prihvatila duže razdoblje tranzicije za poljoprivredne proizvode koji su se najviše izvozili na zajedničko tržište a kraće razdoblje za one proizvode koji su bili manje konkurentni na zajedničkom tržištu. „Mediterranskim programom“ 1984. Zajednica je nadomjestila svoje tadašnje članice zbog opasnosti od pada njihove konkurentnosti na zajedničkom tržištu ulaskom novih država članica u sastav – Grčke, Španjolske i Portugala. 1. siječnja 1986. Španjolska ulazi u sastav Zajednice kao punopravna članica čime je broj država članica udvostručen (12 članica).²⁹

Zajednica je svijetu pokazala kako zapadnoeuropske države, kao nositelji procesa integracije, imaju snagu i moć daljnjeg povezivanja i daljnjeg širenja granica vlastitog teritorija. Ne čudi stoga kako je nakon prvobitnih proces integracije, Zajednica odlučila djelovati sjeverno i južno, proširujući tako svoje geografsko, ekonomsko, a posredno i političko djelovanje.³⁰

5.4. Četvrti krug proširenja (Austrija, Švedska i Finska)

Četvrto proširenje Europske unije koje je obuhvaćalo Austriju, Švedsku i Finsku (*Neutral countries enlargement* - „proširenje na neutralne“) za Europsku uniju je bilo od velikog značaja budući da se radilo o ekonomski stabilnim i gospodarski razvijenim zemljama. U razdoblju bitnih promjena na europskom tlu završetkom hladnog rata i pada

²⁸ Hodak. M. Lj. (2010.), *Europska unija*, Zagreb., str 71.

²⁹ Ibid

³⁰ Maljevac Z.(2019.) *Proces širenja Europske unije*, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studij odsjek za sociologiju, diplomski rad, Zagreb., str 29.

berlinskog zida bilo je izvjesno da će novopečene članice nastojati sudjelovati u novoj politici i smjeru djelovanja Unije. Austrija podnosi zahtjev za članstvo 1989., Švedska 1991. a Finska 1992. godine. Švicarska također podnosi zahtjev za članstvo 1992. koji ubrzo povlači. Pregovori započinju početkom veljače 1993. istovremeno u tijeku ratifikacije ugovora iz Maastrichta zbog čega su duže potrajali. Europska unija se nije previše dvoumila oko prihvaćanja novih država članica koje su „tri države stabilnih demokracija, visokih životnih standarda i BDP-a, zavidne platežne moći i bez potrebe za posebnim potporama.“³¹ Profitirale su i novopečene države članice, posebice kroz korištenje europskih strukturnih i investicijskih fondova, porast zaposlenosti, politike jedinstvenog tržišta u trgovini s drugim članicama Unije, dodatno unaprjeđenje standarda te drugih europskih programa. 1995. Austrija, Švedska i Finska službeno postaju države članice Europske unije koja postaje zajednica od petnaest europskih zemalja.

5.5. Peti krug proširenja (Malta, Cipar, Latvija, Litva, Estonija, Poljska, Slovačka, Češka, Mađarska i Slovenija)

Proširenje na istok – ujedno i najveće proširenje Europske unije predstavljalo je bitnu prekretnicu nekadašnje suprotstavljene politike europskog zapada i istoka. Kada je riječ o državama Srednje i Istočne Europe poznato je kako su iste pripadale zemljama iza takozvane *željezne zavjese* te bile podvrgnute totalitarnom režimu tadašnje vlasti SSSR-a. Takav sustav bio je praćen slabim gospodarskim napretkom i brojnim problemima kao što su nedovoljno planirana privreda, uplitanje državnog aparata u sferu proizvodnje (trajno subvencioniranje), potenciranje industrijalizacije (posebice vojne industrije), nepostojanje konkurencije i proizvoda široke potrošnje i tehnološko zaostajanje. Navedeni nedostaci rezultirali su raspadom Sovjetsko saveza i tadašnjeg komunističkog sustava. Zemlje Istočnog bloka svoj jedini spas su vidjele isključivo u ideji da postanu sastavni dio Europske unije koja im je predstavljala „sigurnu luku“ naspram nekadašnjeg sistema. Nadalje, ustrajale su u cilju da kroz Europske fondove osiguraju ekonomsku i socijalnu pomoć i poboljšaju vlastite životne standarde.

Kada je riječ o proširenju Unije na srednju a posebice Istočnu Europu javlja se pojam tranzicije (lat. *transitio* – prijelaz) što bi predstavljalo u užem smislu, društvenu preobrazbu

³¹ Hodak M. Lj. (2010), *Europska unija*, Zagreb str 73.

bivših komunističkih zemalja u demokratski i kapitalistički sustav.³² Bitno je napomenuti kako se proces tranzicije različito provodio u pojedinim državama a sve zavisno o stanju u kojoj se država prvobitno nalazila. Samim tim, dolazilo je do poteškoća prilikom prijelaza. Zahtjev za članstvo u Uniju prvo podnose Malta i Cipar 1990., Mađarska i Poljska 1994., Rumunjska, Slovačka, Latvija, Litva, Estonija, Bugarska 1995. i Češka i Slovenija 1996. Kako bi olakšala pristup državama koje žele pristupiti u članstvo, Europska unija je osmislila instrumente a to su: definiranje kriterija za članstvo i usvajanje pred-pristupne strategije. U Kopenhagenu 1993. Europsko vijeće na summitu donosi kriterije za članstvo u Europsku uniju.

Kopenhaški kriteriji za članstvo su:

- 1. Politički kriteriji** – osiguranje demokracije i vladavine prava kroz stabilnosti institucija, poštivanje temeljnih ljudskih prava i prava manjina te prihvaćanje politike Unije
- 2. Gospodarski kriteriji** – učinkovito tržišno gospodarstvo i mogućnost nošenja sa pritiscima konkurencije na tržištu Europe
- 3. Pravni kriteriji** – usklađivanje domaćeg (nacionalnog) zakonodavstva s pravnom stečevinom Unije
- 4. Administrativni kriteriji** – (Madrid, 1995.) – jačanje i prilagodba administrativnih tijela (uprave, sudstva i drugih).

Postoji i kriteriji na strani Unije kojim se traži institucionalna sposobnost i spremnost Europske unije za prihvaćanje novih država članica. Države kandidatkinje prolazile su kroz 30 poglavlja pregovora (izuzev Rumunjske) sve do lipnja 2002. nakon čega je uslijedila najteža faza pregovora glede financija i zaštite okoliša. Po završetku pregovora Komisija objavljuje da svih 10 zemalja zadovoljavaju kriterije te se isti okončavaju 13. prosinca 2002. u Kopenhagenu. 16. travnja 2003. u Ateni potpisuje se ugovor o pristupanju a datum proširenja je određen za 1. svibnja 2004 kojim se izvršilo najveće proširenje Europske unije do sad.³³ Peto proširenje za Uniju kao i za novopečene države članice predstavljalo je nove izazove i obostrane benefite. Osnažen je utjecaj demokracije, kapitalističkog sustava i općenito politike koju zagovara Zapadna Europa dok je za 10 novih članica od velikog značaja bilo osigurati društveni boljitak i sigurnost u sklopu takve.

³² Leksikografski zavod Miroslava Krlež, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62072> , preuzeto 01. svibnja 2021.

³³ Ibid. str 84-85.

Postoje dva aspekta proširenja. Politički i kulturni razlozi govore o činjenici da se proširenjem Unije operacionalizira nastojanje da se uspješan model Unije, sa svojim vrijednostima, demokracijom, vladavinom prava, zaštitom ljudskih prava i manjina, može ugraditi i u zemlje središnje i istočne Europe, te tako osigurati trajni mir, slobodu, sigurnost i političku stabilnost. Također politički aspekt gledanja na ovo proširenje pronalazi se u želji Unije da državama nedavno oslobođenim od komunističke vlasti pruži mogućnost njihovog daljnjeg političkog razvijanja kroz suradnju s državama članicama u kojima demokratski procesi nisu novitet. Ekonomski aspekt ovog proširenja pronalazi se u otvaranju dodatnog dijela tržišta već postojećim zemljama članicama Unije, a ulaskom ovih deset zemalja u članstvo Unije već postojeće tržište se proširilo za otprilike sedamdeset i pet milijuna ljudi te Unija dobiva novi izvor radne snage.³⁴

5.6. Šesti krug proširenja (Rumunjska i Bugarska)

1995. Rumunjska i Bugarska podnose zahtjev za članstvo u Europskoj uniji kao i pojedine istočnoeuropske zemlje no budući da nisu ispunjavale kopenhavske kriterije Europsko vijeće je 2002. odlučilo da se zahtjev odgodi. Kada je riječ o tijeku pregovora, najviše se doticalo pitanja glede borbe protiv korupcije, zaštite ljudskih prava, prava manjina i ostalog. Europsko vijeće nastojalo je olakšati put Rumunjskoj i Bugarskoj ka Uniji izrađujući „Mapu puta“ (*Road Map*) uz pomoć koje bi te dvije zemlje mogle poduzimati nužne korake i izmjene kako bi zadovoljile kriterije iz Kopenhagena i Madrida. Naglasak se stavlja i na reforme u gospodarstvu, pravosuđu i učinkovitijoj primjeni zakonodavstva. Na samom pristupanju država u članstvo ustanovljeno je da se pojedini kriteriji predviđeni „*Mapom puta*“ nisu do kraja ispunili. No usprkos tome a na osnovu obećanja danog na summitu Vijeća u Kopenhagenu 2002. Rumunjska i Bugarska postaju članice Unije te je s tim pristupanjem broj država članica iznosio 27. Takva odluka odrazila se negativno naspram budućih proširenja Unije i unutar dvije nove članice čiji su problemi usprkos djelomičnoj prilagodbi još više dolazili do izražaja.³⁵

Unija je šestim krugom proširenja postigla svoj cilj proširenja na Istočne zemlje Europe, dodatno osnažila svoj međunarodni položaj kao lider po pitanju promicanja

³⁴ Perica, J. (2006.), „*Politički aspekti proširenja Europske unije*“, Pravnik, 40, 2, str. 163-185, str. 168-169.

³⁵ Hodak M. Lj (2010.), *Europska unija*, Zagreb, str 86.

ekonomske, političke i društvene suradnje te daljnjim napretkom u smislu poboljšanja vlastitih zakona, institucionalnih reformi, rješavanja različitih društveno političkih pitanja.³⁶

Slika. 2. Europska unija nakon šest krugova proširenja (27 država članica)

Izvor: Hrvatska na putu u Europsku uniju – od kandidature do članstva, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, Zagreb 2012. <http://www.mvep.hr/files/file/publikacije/Hrvatska-na-putu-u-EU-7-izd-final.pdf>, preuzeto 3. svibnja 2021.

5.7. Sedmi krug proširenja (Republika Hrvatska)

Republika Hrvatska je država s kojom je dovršeno sedmo ujedno i posljednje proširenje Europske unije. Raspadom Jugoslavije, Hrvatska postaje samostalna i neovisna država a 15. siječnja 1992. Hrvatska je postala međunarodno priznata država u čemu je Njemačka odigrala važnu ulogu na osnovu međusobnih diplomatskih odnosa. Naposljetku,

³⁶ Maljevac Z. (2019.), *Proces širenja Europske unije*, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studij odsjek za sociologiju, diplomski rad, Zagreb. str. 41.

postati jedna od država članica Unije bio je primarni cilj neovisne Republike Hrvatske kada je riječ o vanjskoj politici. Europska komisija je u svibnju 1999. dala prijedlog za stvaranje Procesa stabilizacije i pridruživanja koji se odnosio na Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Makedoniju i SR Jugoslaviju, a iste godine u lipnju usuglašen je *Pakt o stabilnosti* – politički dokument kojem je strateški cilj stabilizacija u jugoistočnoj Europi putem približavanja zemalja regije euroatlantskim strukturama te jačanja međusobne suradnje. 15. veljače 2000. godine osnovana je Zajednička konzultativna radna skupina RH-EU, a u svibnju iste godine Europska komisija objavila je pozitivan Izvještaj o izvedivosti o početku pregovora za Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Zagrebački summit održan 24. studenog 2000. označio je početak pregovora između Hrvatske i Europske unije o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Hrvatski sabor ratificirao je Sporazum 5. prosinca 2001. godine, a Europski parlament ga je potvrdio 12. prosinca iste godine. Taj događaj bilježi se kao početak puta Hrvatske ka Uniji.³⁷

Službeni zahtjev za članstvo Hrvatska podnosi 21. veljače 2003. u Ateni budući da je Grčka tada presjedala Europskom unijom. Iste godine, Vijeće Europe poziva Europsku komisiju na izradu *avisa* odnosno mišljenja o podnesenom zahtjevu za članstvo na temelju kojeg Komisija 10. srpnja 2003. sastavlja upitnik od 4560 pitanja iz različitih institucionalnih, upravnih, gospodarskih, financijskih, socijalnih i drugih područja upućena Hrvatskoj. Tri mjeseca poslije, u listopadu Hrvatska predaje odgovore Komisiji koja u travnju 2004. odgovara pozitivnim mišljenjem o zahtjevu za članstvo. Zadovoljivši sve prethodne kriterije (Kopenhaški i Madridski kriteriji), u lipnju 2004. Hrvatska dobiva status države kandidatkinje za članstvo u Uniju.

Formalni pregovori Hrvatske i Europske unije su započeli 3. listopada 2005 koji su bili podijeljeni u 35 poglavlja.

³⁷ Službene stranica Ministarstva vanjskih i europskih poslova, Hrvatska i Europska unija, <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/pregovori/>, preuzeto 06. svibnja 2021.

Tablica 2. 35 poglavlja pregovora Republike Hrvatske i Europske unije

1. Sloboda kretanja roba	19. Socijalna politika i zapošljavanje
2. Sloboda kretanja radnika	20. Poduzetništvo i industrijska politika
3. Pravo poslovnog nastana i sloboda pružanja usluge	21. Trans-europske mreže
4. Sloboda kretanja kapitala	22. Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata
5. Javne nabave	23. Pravosuđe i temeljna prava
6. Pravo trgovačkih društava	24. Pravda, sloboda i sigurnost
7. Pravo intelektualnog vlasništva	25. Znanost i istraživanje
8. Tržišno natjecanje	26. Obrazovanje i kultura
9. Financijske usluge	27. Okoliš
10. Informacijsko društvo i mediji	28. Zaštita potrošača i zdravlja
11. Poljoprivreda i ruralni razvitak	29. Carinska unija
12. Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika	30. Vanjski odnosi
13. Ribarstvo	31. Vanjska, sigurnosna i obrambena politika
14. Prometna politika	32. Financijski nadzor
15. Energetika	33. Financijske i proračunske odredbe
16. Porezi	34. Institucije
17. Ekonomska i monetarna politika	35. Ostala pitanja
18. Statistika	

Država kandidatkinja (Hrvatska) ne pregovara o pravnoj stečevini Europske unije, nego o uvjetima i rokovima njezina prenošenja u nacionalno zakonodavstvo te načinu njezine primjene.

Nakon otvaranja pregovora uslijedila je faza analitičkoga pregleda i ocjene usklađenosti nacionalnoga zakonodavstva Hrvatske s pravnom stečevinom Europske unije, odnosno *screening*. Europska komisija je zadužena za tehničku provedbu ugovora, dok Vijeće Europe zastupa pregovaračka stajališta Unije u ime država članica. Na hrvatskoj strani pregovore je vodilo Državno izaslanstvo Republike Hrvatske za pregovore o pristupanju RH u EU na čelu s ministrom vanjskih poslova i europskih integracija te Pregovaračka skupina za vođenje pregovora na čelu s glavnim pregovaračem.³⁸

Osnovna svrha *screeninga* je utvrditi postojeće razlike u svakom poglavlju pregovora između zakonodavstva države kandidatkinje i pravne stečevine Europske unije s kojom je do trenutka pristupanja u članstvo potrebno uskladiti nacionalno zakonodavstvo. Pregovor oko pojedinačnog poglavlja se zatvara postizanjem posebno propisanih uvjeta i dogovorom od strane Unije i države kandidatkinje te se prelazi na iduće. Od Hrvatske se očekivalo da pokaže hoće li moći u cijelosti prihvatiti pravnu stečevinu Europske unije u pojedinom poglavlju pregovora i uskladiti uočene razlike u zakonodavstvu ili ima namjeru zatražiti odgovarajuća prijelazna razdoblja za potpuno usklađivanje i punu provedbu. Cjelokupan postupak *screeninga* trajao je oko godinu dana.³⁹

Po završetku pregovora, Hrvatska 9. prosinca 2011. potpisuje Ugovor o pristupanju (*Accession treaty*) koji sadrži sve stavke i ishod pregovora. Od trenutka potpisivanja Ugovora, Hrvatska stječe status države pristupnice. Odredbe Ugovora o pristupanju nužno je da ratificira (potpiše) parlament države pristupnice i parlamenti svih država članica (27). Referendum o ulasku Hrvatske u Europsku uniju održao se 22. siječnja 2012. čiji je ishod bio izlaznost oko 44% birača od kojih je 66% bilo za pristupanje Uniji a 33% birača protiv. Naposljetku, ratifikacijom Ugovora i rezultatom referenduma određen je službeni datum ulaska Hrvatske u Uniju.

1. srpnja 2013. Hrvatska postaje 28. država članica Europske unije.

³⁸ Službene stranica Ministarstva vanjskih i europskih poslova, Hrvatska i Europska unija, <http://www.mvep.hr/files/file/publikacije/Hrvatska-na-putu-u-EU-7-izd-final.pdf>, preuzeto 07. svibnja 2021.

³⁹ Ibid, preuzeto 07. svibnja 2021.

5.8. Republika Hrvatska kao članica Europske unije

Republika Hrvatska posljednja je država koja je pristupila članstvu Europske unije i uz Grčku jedina država koja je imala samostalno pristupanje za razliku od ostalih proširenja gdje je sudjelovalo dvije ili više države. Ujedno je i država za koju možemo reći da je najspremnije dočekala proces prilagodbe, faza pregovora i konačnog pristupanja. Unija je ulaskom Hrvatske u sastav postala „bogatija“ za 4,2 milijuna stanovnika i površinski veća za 56 594 km². Danom pristupanja Uniji pa do danas u Hrvatskoj su uvelike vidljive promjene, većinski su to prednosti no za neke i nedostaci.

5.8.1. Prednosti

Predstavnici Republike Hrvatske aktivno sudjeluju u donošenju odluka iz raznih područja koja čine sastavni dio svakodnevice građana Unije kao što su: poljoprivreda, energetiku, promet, obrazovanje, zdravstvo, zaštita okoliša, zaštita potrošača, zapošljavanje i slično. Isto tako hrvatski građani imaju mogućnost utjecati na politiku Unije putem glasovanja i kandidiranjem na izborima za Europski parlament ali i putem podnošenja građanske inicijative (osigurane Lisabonskim ugovorom) koju imaju pravo podnijeti Europskoj komisiji najmanje milijun građana iz barem četvrtine država članica.

Hrvatskoj je članstvom u Uniji osigurana mobilnost odnosno mogućnost putovanja bez viza i putovnica. Za mlade, mobilnost znači jednostavniji pristup programima Unije te mogućnost zapošljavanja u Uniji i bez posebnih radnih dozvola. Brojni pomaci su vidljivi kada je riječ o zaštiti okoliša koja je u posljednje vrijeme jedna od ključnih tema institucija Unije. Članstvo Hrvatske tomu znatno doprinosi uvođenjem infrastrukture u sustavima gospodarenja otpadom i vodama te zaštiti zraka što bi značilo smanjenje onečišćenja okoliša, uređen sustav gospodarenja otpadom, bolje gospodarenje vodama, zaštitu zraka i bioraznolikosti.

Prednosti su i kod zaštite potrošača, jača je kontrola kvalitete proizvoda, posebno kada je riječ o kvaliteti i sigurnosti hrane, a veće su mogućnosti pristupa informacijama o robama i uslugama na tržištu. Kada je riječ o sredstvima iz europskih fondova Hrvatskoj je u prvih šest mjeseci članstva na raspolaganju bilo 800 milijuna eura od čega je 449.40 milijuna

namijenjeno provedbi kohezijske politike koja predstavlja strategiju Unije za poboljšanje i ravnomjeran razvoj država članica i njenih regija.⁴⁰

Kada je riječ o fondovima Unije u financijskom razdoblju 2014.-2020. Hrvatskoj je iz Europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova na raspolaganju ukupno 10,676 milijardi eura. Od tog iznosa 8,397 milijardi eura predviđeno je za ciljeve kohezijske politike, 2,026 milijarde eura za poljoprivredu i ruralni razvoj te 253 milijuna eura za razvoj ribarstva.⁴¹

Tablica 3. Raspodjela alokacije iz ESI fondova za Republiku Hrvatsku 2014.-2020.

ESI fond	Alokacija (EUR)
Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)	4.321.499.588
Kohezijski fond	2.559.545.971
Europski socijalni fond (ESF)	1.516.033.073
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)	2.026.222.500
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)	252.643.138
UKUPNO	10.675.944.270

Izvor:Europski strukturni i investicijski fondovi, ESI fondovi za 2014-2020.,<http://arhiva.strukturnifondovi.hr/esi-fondovi-2014-2020> , preuzeto 11. svibnja 2021.

⁴⁰ Hrvatska 28. članica Europske unije, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/files/file/publikacije/Hrvatska-28-clanica-Europske-unije.pdf> preuzeto 11. svibnja 2021.

⁴¹ Europski strukturni i investicijski fondovi, ESI fondovi za 2014-2020.,<http://arhiva.strukturnifondovi.hr/esi-fondovi-2014-2020> , preuzeto 11. svibnja 2021.

Pristupanjem Uniji, Hrvatska je upotpunila europsku raznolikost svojim jedinstvenim nacionalnim identitetom i posebnostima koje posjeduje. Kao što je slučaj i u drugim državama članicama, hrvatski identitet nije bio zanemaren naspram europskog već je obogatio i dopunio europski a hrvatski jezik je postao jedan od 24 službenih jezika Unije. Hrvatski državljanin kao europski građanin ima pravo slobodno putovati u zemlje članice Unije (samo sa osobnom iskaznicom) i živjeti na području istih država.

Također, kao građani Europske unije u trećim zemljama, hrvatski građani imaju pravo na konzularnu zaštitu veleposlanstva ili konzulata bilo koje druge države članice Unije, pod istim uvjetima kao i državljani te zemlje, ukoliko u toj državi Hrvatska nema službenog predstavništva. Ako živite u nekoj od zemalja Unije imate pravo glasa i kandidiranja na lokalnim i europskim izborima koji se održavaju u toj zemlji, uz iste uvjete koji vrijede za njezine državljane. To su samo neke od prednosti pojedinaca kao ravnopravnih europskih državljana unutar Unije.

Gospodarstvo u Hrvatskoj ima slobodan pristup europskom tržištu od 500 milijuna potrošača što omogućuje našim poslodavcima konkurentnije uvjete poslovanja i niže cijene izlaznih proizvoda. Otvaranje velikog europskog tržišta poljoprivrednim proizvodima uz izravna plaćanja te potpora za uređenje tržišta i ruralni razvoj koji se financiraju iz fondova Unije, uvelike su doprinijeli povećanju prihoda poljoprivrednika.

Mladi građani u Europskoj uniji kada je riječ obrazovanju i zapošljavanju imaju brojne pogodnosti i širok odabir obrazovanja i mobilnosti u gotovo svim državama članicama. Program *Erasmus* jest program Unije za obrazovanje, osposobljavanja, sport i druge aktivnosti u kojem sudjeluju brojni pojedinci i organizacije. Osim toga, širi se prostor zapošljavanja mladih putem veće mobilnost radne snage koju omogućuje unutarnje tržište Europske unije, a time i stjecanje radnog iskustva koje se onda može korisno primijeniti kod kuće.⁴²

5.8.2. Nedostaci

Svjedoci smo naglog porasta iseljavanja građana u potrazi za boljim životom van granica Hrvatske naročito kada je riječ o visokokvalificiranim radnicima. Tome je doprinijelo

⁴² Ibid, <http://www.mvep.hr/files/file/publikacije/Hrvatska-28-clanica-Europske-unije.pdf> preuzeto 11.svibnja 2021.

otvoreno tržište rada Unije no i nedovoljno stabilna ekonomska situacija i ograničena ponuda radnih mjesta u Hrvatskoj. Uz prethodno navedene prednosti kada je riječ o poljoprivredi, Hrvatska se s druge strane suočava sa jakom konkurencijom stranih proizvoda i porastom uvoza iz drugih zemalja što znatno može utjecati na plasiranje proizvoda naših poljoprivrednika u negativnom smislu. Za proizvodnju namirnica kao što su mlijeko i šećer Hrvatska je trebala unaprijed dogovoriti kvote. Kada govorimo o financiranju sredstvima iz proračuna Unije unatoč činjenici što Republika Hrvatska dobiva više sredstava nego što daje u proračun, ukoliko valjano i pravilno nadležna tijela ne pripreme projekte i dokumentaciju, dobivena će sredstva morati vratiti.⁴³

⁴³Šulović Toni, Članstvo Republike Hrvatske u Europskoj uniji i utjecaj na BDP, Sveučilište u Splitu Ekonomski fakultet, Split 2018., str. 16.

6. BUDUĆNOST EUROPSKE UNIJE

Za razliku od začetka Europske unije gdje je primarni cilj bio osigurati jaču integraciju i ekonomsku stabilnost među tadašnjim državama članicama, sadašnjoj Europskoj uniji prioritet je osnažiti je novim proširenjima i zadržati zajedničke vrijednosti koje se temelje na ljudskim pravima i slobodama, prihvaćanju parlamentarne demokracije i oštroj osudi bilo kakvog isticanja političke, religiozne i društvene netrpeljivosti. U lipnju 2019. donošenjem *Strateškog programa Europske unije za razdoblje 2019.-2024.* određeni su politički prioriteti i smjernice Unije. Institucije EU-a i države članice blisko surađuju u provedbi prioriteta Europskog vijeća koje prilikom određivanja političkih prioriteta okuplja čelnike država ili vlada svih država članica prije početka novog mandata Europske komisije i Europskog parlamenta. Svake godine Vijeće, Komisija i Parlament ugovaraju glavne prioritete za slijedeću godinu te ih predstavljaju u godišnjoj zajedničkoj izjavi.⁴⁴

Tablica 4. Novi strateški program EU-a za razdoblje 2019. – 2024.

Zaštita građana i sloboda -Učinkovit nadzor vanjskih granica EU-a i daljnji razvoj sveobuhvatne migracijske politike. - Borba protiv terorizma, prekograničnog i internetskog kriminala, povećanje otpornosti EU-a na prirodne katastrofe i one izazvane ljudskim djelovanjem.	Razvoj snažne i dinamične gospodarske osnove -Izgradnja otpornog gospodarstva produblivanjem ekonomske i monetarne unije, dovršenjem bankovne unije i unije tržišta kapitala, jačanjem međunarodne uloge eura, ulaganjem u vještine i obrazovanje, podupiranjem europskih poduzeća i ostalo
Izgradnja klimatski neutralne, zelene, pravedne i socijalne Europe -Ulaganje u zelene inicijative kojima se poboljšava kvaliteta zraka i vode, promiče održiva poljoprivreda te čuvaju ekosustavi i bioraznolikost. - Brži prelazak na obnovljive izvore energije i energetska učinkovitost.	Promicanje europskih interesa i vrijednosti u svijetu - Promicanje globalnog mira, stabilnosti, demokracije i ljudskih prava. Ustrajanje na čvrstoj trgovinskoj politici u skladu s multilateralizmom.

Izvor: https://europa.eu/european-union/about-eu/priorities_hr, preuzeto 15. svibnja 2021.

⁴⁴Službene internetske stranice Europske unije, Prioriteti Europske unije za razdoblje 2019. – 2024., https://europa.eu/european-union/about-eu/priorities_hr, preuzeto 15. svibnja 2021.

Tablica 5. Prioriteti Europske komisije za razdoblje 2019. – 2024. (političke smjernice)

<p>Europski zeleni plan</p> <p>Preobrazba EU-a u moderno, resursno učinkovito i konkurentno gospodarstvo, uz očuvanje prirodnog okoliša Europe, borbu protiv klimatskih promjena i postizanje ugljično neutralne i resursno učinkovite Europe do 2050.</p>	<p>Europa spremna za digitalno doba</p> <p>Prihvatanje digitalne transformacije ulaganjem u poduzeća, istraživanje i inovacije, reformiranjem pravila o zaštiti podataka, opremanjem ljudi vještinama potrebnima za novu generaciju tehnologija i osmišljavanjem propisa u korak s tim razvojem.</p>
<p>Gospodarstvo u interesu građana</p> <p>Jačanje gospodarstva EU-a uz osiguravanje radnih mjesta i smanjenje nejednakosti, podupiranje poduzeća, produbljivanje ekonomske i monetarne unije i dovršetak unije tržišta kapitala.</p>	<p>Snažnija Europa u svijetu</p> <p>Jačanje uloge EU-a na svjetskoj sceni kao predvodnika snažne, slobodne i poštene trgovine, multilateralizma i globalnog poretka utemeljenog na pravilima. Jačanje odnosa sa susjednim zemljama i partnerima i jačanje sposobnosti EU-a za upravljanje krizama razvijanjem civilnih i vojnih kapaciteta.</p>
<p>Promicanje europskog načina života</p> <p>Poštovanje temeljnih prava i vladavine prava kao temelja ravnopravnosti, tolerancije i socijalne pravednosti. Uklanjanje sigurnosnih rizika, zaštita i osnaživanje potrošača te poboljšanje sustava za zakonite i sigurne migracije uz istodobno učinkovito upravljanje vanjskim granicama EU-a, modernizaciju EU-ova sustava azila i blisku suradnju s partnerskim zemljama.</p>	<p>Novi poticaj europskoj demokraciji</p> <p>Jačanje europskih demokratskih procesa učvršćivanjem odnosa s Europskim parlamentom i nacionalnim parlamentima, zaštita demokracije EU-a od vanjskih utjecaja, osiguravanje transparentnosti i integriteta cijelog zakonodavnog procesa te više suradnje s građanima EU-a na oblikovanju budućnosti EU-a.</p>

Izvor: https://europa.eu/european-union/about-eu/priorities_hr, preuzeto 15. svibnja 2021

6.1. Buduća proširenja Unije

Iz prethodnih poglavlja se može zaključiti kako je proces širenja Europske unije jedinstven i opsežan proces. Od posljednjeg proširenja koje se odnosilo na Republiku Hrvatsku, proteklo je osam godina. Buduća proširenja Unije obuhvaćaju zemlje Zapadnog Balkana koje su stekle status kandidatkinja i tu spadaju:

- Albanija,
- Crna Gora,
- Sjeverna Makedonija,
- Turska
- Srbija.

Potencijalne države kandidatkinje, odnosno države koje još nisu ispunile kriterije za članstvo su:

- Bosna i Hercegovina
- Kosovo.

Albanija započinje pregovore o potpisivanju *Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju* 2003. Pregovori o potpisivanju Sporazuma su zaključeni i potpisani u lipnju 2006. Početkom travnja 2009. Albanija postaje članica NATO saveza a 28. travnja iste godine podnosi zahtjev za članstvo Uniji. Status kandidatkinje Albaniji je dodijeljen 26. lipnja 2014. godine. Pregovori su započeli 24. ožujka 2020. a ponajviše se odnose na političku i gospodarsku stabilnost, reformu pravosuđa, suzbijanja korupcije i organiziranog kriminala, i ostala područja pregovaranja.

Crna Gora nakon održanog referenduma u svibnju 2006. izlazi iz zajednice sa Srbijom (dotadašnja Srbija i Crna Gora – države bivše Savezne Republike Jugoslavije) te postaje nezavisna država. Pregovore o potpisivanju Sporazuma započinje u rujnu iste godine a isti potpisuje u ožujku 2007. Zahtjev Crne Gore za članstvo u EU-u podnesen je 15. prosinca 2008. Vijeće je na sastanku 23. travnja 2009. pozvalo Komisiju da mu dostavi mišljenje o zahtjevu Crne Gore. Komisija je 12. listopada 2011. dala pozitivno mišljenje i preporučila

otvaranje pregovora o pristupanju. 17. prosinca 2010. Crna Gora nakon postignutog dogovora od strane Europskog vijeća dobiva status kandidatkinje.⁴⁵

Sjeverna Makedonija (tada Makedonija) svoj zahtjev za članstvo u Uniji podnosi 22. ožujka 2004. Europsko vijeće na osnovu prethodnog pozitivnog mišljenja Europske komisije o zahtjevu za članstvo, u prosincu 2005. dodjeljuje Makedoniji status kandidatkinje. Razlog zbog kojeg Europsko vijeće po samoj dodjeli statusa kandidatkinje nije odredilo datum početka pregovora jest bilo nerazjašnjeno pitanje glede naziva države. Iz tog razloga Grčka kao država članica Unije vrši pritisak na Makedoniju osporavajući joj pravo na makedonski naziv. U veljači 2019. Makedonija mijenja svoj naziv u Sjeverna Makedonija i time a u lipnju iste godine Vijeće usvaja zaključke u kojima se postigao konsenzus u svezi pozitivnog odgovora na napredak koji je ostvarila Sjeverna Makedonija te su s tim određeni koraci ka otvaranju pristupnih pregovora. Pristupanje pregovorima uvelike je ovisilo o napretku ostvarenom u područjima kao što su reforma pravosuđa, reforma javne uprave i reforma obavještajnih i sigurnosnih službi. Ministri i ministrice Unije nadležni za europske poslove 24. ožujka 2020. postižu politički dogovor o otvaranju pregovora o pristupanju s Republikom Sjevernom Makedonijom. Zaključci o proširenju i procesu stabilizacije i pridruživanja 25. ožujka službeno su usvojeni pisanim postupkom. Europsko vijeće odobrilo je zaključke 26. ožujka 2020.⁴⁶

Srbija je pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju započela 2005. no zbog stava tužiteljstva suda u Haagu o nedovoljnoj suradnji Srbije s tim sudom, Europska unija je suspendirala pregovore sa Srbijom.⁴⁷ (Žagar, 2018.) 1. ožujka 2012. Europsko vijeće na osnovu odluke Vijeća, dodjeljuje Srbiji status kandidatkinje. Vijeće je 22. srpnja 2013. donijelo Odluku Vijeća i Komisije o sklapanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Europske unije i njezinih država članica i Republike Srbije. Sporazum je stupio na snagu 1. rujna 2013. Pristupni pregovori započinju u siječnju 2014. Nakon tog sastanka Konferencije otvoreno je 17 od ukupno 35 pregovaračkih poglavlja, od kojih su dva poglavlja već privremeno zatvorena. Vijeće za opće poslove 18. lipnja 2019. usvojilo je zaključke o

⁴⁵ Europsko vijeće - Vijeće Europske unije, Crna Gora – Status pregovora <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/enlargement/montenegro/>, preuzeto 17. svibnja 2021.

⁴⁶ Ibid, preuzeto 18. svibnja 2021.

⁴⁷ Žagar L.(2018.) *Perspektive proširenja Europske unije u budućnosti*, Veleučilište u Požegi, Požega

proširenju i procesu stabilizacije i pridruživanja, kojim je obuhvaćena Srbija. Europsko vijeće potvrdilo je zaključke 20. lipnja 2019.⁴⁸

Turska stječe status kandidatkinje u prosincu 1999. a na sastanku održanom u prosincu 2004. Europsko vijeće na osnovu prethodno ispunjenih kriterija, odobrava otvaranje pregovora o pristupanju. Problematika kada je riječ o mogućem ulasku Turske u članstvo Unije ogleda se u više segmenata. Prvi bi bila činjenica da Turski teritorij nije većinskim dijelom u Europi već u Aziji. Zatim je tu politika koju provodi vlast u Turskoj gdje do izražaja dolazi ekstremni nacionalizam, diskriminacija prema etničkim manjinama i drugim religijama i prisilni sekularizam. Ostali razlozi zbog kojih Turska nema podršku od strane drugih država članica je odbijanje priznavanja Cipra kao neovisne države kao i bojazni od ulaska izrazito muslimanske države u Uniju u kojoj većinski kao religija prevladava kršćanstvo. 18. lipnja 2019. Vijeće Unije usvaja Zaključke o proširenju i procesu stabilizacije i pridruživanja koje Europsko vijeće odobrava 20. lipnja 2019. Zbog vladavine prava, migrantske krize, borbe protiv terorizma, političke situacije u državi i režima koji vlast provodi, migrantske krize i ostalih pitanja koja su ujedno i poglavlja o kojima se i vrše pregovori, Turska već više od desetljeća čeka ulazak u Uniju koji sudeći po navedenom nije izgledan.

Potencijalne države kandidatkinje također spadaju u plan Europske unije kada govorimo o proširenju na Zapadni Balkan.

Bosna i Hercegovina potpisuje *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju* 16. lipnja 2008. koji stupa na snagu tek 1. lipnja 2015. budući da nisu bili ispunjeni svi kriteriji od strane potencijalne kandidatkinje. Bosna i Hercegovina 15. veljače 2016. podnijela je zahtjev za članstvo u EU-u. Predaja zahtjeva uslijedila je nakon sastanka Vijeća za opće poslove u prosincu 2015. kada su ministri i ministrice razmotrili proces proširenja te usvojili su zaključke o procesu stabilizacije i pridruživanja EU-a i zapadnog Balkana kojim su obuhvaćeni Sjeverna Makedonija, Albanija, Bosna i Hercegovina te Kosovo. 20. rujna 2016. Vijeće usvaja zaključke o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Uniji. Komisija u svibnju 2019. objavljuje 14 ključnih prioriteta koje Bosna i Hercegovina treba ostvariti s

⁴⁸ Ibid, preuzeto 18. svibnja 2021.

ciljem otvaranja pregovora o pristupanju Uniji.⁴⁹ Tijekom ove godine (2021.) Unija bi trebala odrediti kandidatski status države.

Kosovo kao novonastala država jugoistočne Europe odvajanjem od Republike Srbije 17. veljače 2008. proglašava svoju neovisnost. Kosovo dobiva status potencijalne kandidatkinje neovisno o činjenici da kao samostalna država nije priznata od strane pojedinih država članica Unije (Cipar, Španjolska, Rumunjska, Slovačka i Grčka). 28. listopada 2013. započeli su pregovori o *Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju*. Sporazum je potpisan u listopadu 2015. a stupio je na snagu 1. travnja 2016. Daljnji tijek pregovora oko statusa Kosova je neizvjestan budući da Sporazum nije ratificiran od strane svih država članica.

6.2. Brexit – izlazak Velike Britanije iz članstva EU

Dok Europska unija razmatra nove države kandidatkinje i potencijalne kandidatkinje u članstvo, u Velikoj Britaniji (dalje Britanija) vlada potpuno drugačija atmosfera. Budući da je Njemačka uvelike nadmašila Francusku po pitanju ekonomije, jedini rival koji je ostao Njemačkoj je bila Britanija. Tolika dominacija od strane Njemačke utjecala je na skeptičan pogled ka ostanku u Uniji. U veljači 2016. na summitu premijer Cameron na osnovu povlastica koje je ispregovarao za budućnost Britanije kao članice Unije, izjavljuje da će na referendumu dati podršku ostanku države u sastavu Unije. Između ostalog, dogovoreno je da Unije neće prisiljavati Britaniju na uvođenje eura, da Britanija neće financirati pomoć drugim članicama eurozone u slučaju nove krize te da radnici iz ostalih zemalja članica prvih nekoliko godina nakon dolaska u Britaniju neće imati pravo socijalne naknade.

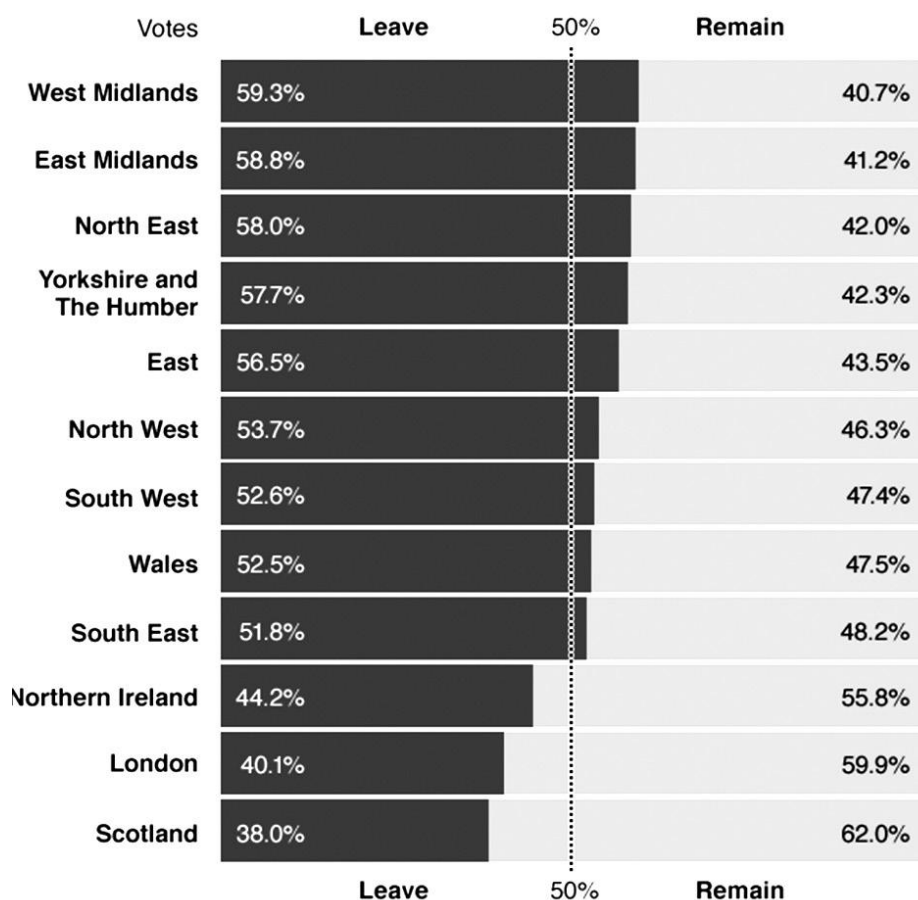
Cameron je također tražio niz pravno obvezujućih načela poput izričite odredbe da Unija posjeduje više od jedne valute i da zemlje koje nisu članice eurozone ne budu diskriminirane u odnosu na zemlje koje dijele zajedničku valutu. No ipak, situacija se znatno promijenila na sam dan referenduma 23. lipnja 2016. gdje je stanovništvo Velike Britanije odlučilo da želi napustiti Europsku uniju.⁵⁰

⁴⁹ Europsko vijeće - Vijeće Europske unije, Proširenje EU - Bosna i Hercegovina

<https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/enlargement/bosnia-herzegovina/> preuzeto 18. svibnja 2021.

⁵⁰ Mrkonjić Ž.(2016.) *„Od britanske konstantne polupripadnosti do potpunog izlaska iz Europske unije*, pregledni rad, Sveučilište u Mostaru, Mostar

Tablica 6. Prikaz rezultata referenduma u Velikoj Britaniji (2016.)

Izvor: http://www.bbc.com/news/politics/uk_leaves_the_eu , preuzeto 18. svibnja 2021.

Britanija 29. ožujka 2017. službeno je obavijestila Europsko vijeće o svojoj namjeri izlaska iz Europske unije a napušta Uniju 31. siječnja 2020. u ponoć po srednjoeuropskom vremenu.⁵¹ Pretpostavlja se kako će političke, ekonomske i društvene posljedice biti značajne za Britaniju ali i za Uniju nakon provođenja Brexita. Do početka 2021. Britanija formalno funkcionira unutar trgovinskog sporazuma Unije.⁵²

⁵¹ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-uk-after-referendum/> preuzeto: 18. svibnja 2021.

⁵² Čović S. (2020.), *Brexit- Kulminacija problematičnog odnosa s Europom*, Sveučilište u Zadru, Studij sociologije i povijesti i umjetnosti, Zadar.

7. Zaključak

Europska unija prvobitno izgrađena s ciljem kontrole i ograničenja prodaje ugljena i čelika, uvođenja zajedničkog tržišta i valute, danas je jedinstveni politički akter u međunarodnim odnosima sa svojim vrijednostima i ciljevima. Na tom putu prema uspostavi mira, jedinstva i vrednovanja temeljnih načela bilo je uspona i padova. Europa je srce svijeta, područje koje je stoljećima bilo središte velikih svjetskih ratova sa izraženim povijesnim, kulturnim i društvenim razlikama. Sama činjenica da su nekadašnji veliki politički i vojni rivali sudjelovali u stvaranju takve organizacije ulijeva nadu da će se europske integracije i dalje provoditi te da su većinskim dijelom ostvarene.

Danas kada govorimo o standardu i kvaliteti života građana Unije ono se uvelike od nekadašnjeg. Od osnivanja Europske zajednice pa do danas bilo je očekivano da će Unija postati magnet zemljama koje teže unutarnjim promjenama i koje će između ostalog neovisno o svojoj veličini i formaciji, utjecati na jačanje europske politike. Novi izazovi pred kojom se Europa nalazi oblikovat će budućnost građana Unije i strateških programa kojima će se voditi institucije Unije u neizostavnoj suradnji s nacionalnim tijelima država članica. Međutim, svako vrijeme nosi svoje rizike i prepreke. Kakvu ulogu u položaju Unije ima izlazak Velike Britanije, jedne od najbogatijih zemalja Europe i kakvu će imati proširenje Unije na Zapadni Balkan? Hoće li se struktura Europske unije uspjeti održati u vremenu koje posljednjih godina bilježi učestale političke nemire, izbjegličku krizu, terorističke napade, posljedice klimatskih promjena, pandemije i druge neprilike? Navedene stavke ukazale su na nedovoljno spremnu Uniju čija je velika odgovornost pred izazovima s kojima se suočava.

Naposljetku, san osnivača današnje Unije o očuvanju mira je ostvaren i održava se već nekoliko desetljeća a dužnost institucija, nacionalnih tijela i svih građana Unije osigurati sadašnjost i budućnost demokratske, jedinstvene i ujedinjene Europe.

„Budućnost će biti ono što mi od nje napravimo. I Europa će biti ono što mi od nje želimo. Trebali bismo prestati s uništavanjem i raditi na jačanju i izgradnji svijeta u kojem želimo živjeti” - Ursula von der Leyen

Literatura

1. Čapeta T. i Rodin S. (2018.), *Osnove prava Europske unije* (III. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Zagreb
2. Čović S, (2020.), *Brexit - Kulminacija problematičnog odnosa s Europom*, Sveučilište u Zadru, Studij sociologije i povijesti i umjetnosti, Zadar.
3. Hodak M. Lj. (2010.), *Europska unija*, Mate d.o.o. Zagreb
4. Kandžija V. i Host A. (2001.), *Europski monetarni sustav*, Izvorni znanstveni rad
5. Kandžija V. i Perić M. (2003.), *Carinska unija Europske unije*, Zbornik radova- Sveučilište u Mostaru, Mostar
6. Mrkonjić Ž. (2016.), *Od britanske konstantne polu pripadnosti do potpunog izlaska iz Europske unije*, Sveučilište u Mostaru, Mostar
7. Maljevac Z. (2019.), *Proces širenja Europske unije*, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studij odsjek za sociologiju, Zagreb
8. Šaško A. (2016.), *Vanjska i sigurnosna politika*, Sveučilišni centar Varaždin, Varaždin
9. Vukadinović Č. R. i Lidija Č. (2011.), *Politika europskih integracija*, Zagreb
10. Žagar L. (2018.), *Perspektive proširenja Europske unije u budućnosti*, Veleučilište u Požegi, Požega

Internet izvori:

1. Enciklopedija.hr, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18661> (preuzeto: 7. travnja 2021.)
2. Europska središnja banka- Eurosustav, https://www.ecb.europa.eu/explainers/tellmemore/html/25_years_maas_tricht.hr.html, (preuzeto: 14. travnja 2021.)
3. Europsko vijeće - Vijeće Europske unije, Crna Gora – Status pregovora <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/enlargement/montenegro/>, (preuzeto: 18. svibnja 2021.)
4. Leksikografski zavod Miroslava Krlež, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62072> , (preuzeto 01. svibnja 2021.)

5. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/o-europskoj-uniji/iz-povijesti/> (preuzeto: 24. ožujka 2021.)
6. Ugovor o Europskoj uniji, članak 2. i 3. EUR – lex, pristup zakonodavstvu Europske unije, https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2016.202.01.0001.01.HRV&toc=OJ%3AC%3A2016%3A202%3AFULL (preuzeto: 24. ožujka 2021.)
7. Ugovor iz Nice i konvencija o budućnosti Europe, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/4/ugovor-iz-nice-i-konvencija-o-buducnosti-europe_, (preuzeto 16. travnja 2021.)
8. Službene internet stranice Europske unije, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_hr#Timeline (preuzeto: 27. ožujka 2021.)
9. Službene stranica Ministarstva vanjskih i europskih poslova, Hrvatska i Europska unija, <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/pregovori/> (preuzeto 07. svibnja 2021.)
10. <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-uk-after-referendum/>, (preuzeto 17. svibnja 2021.)

Popis tablica:

Tablica 1. Faze ekonomske i monetarne unije, Europska središnja banka (13. travnja 2021.)

Tablica 2. 35 poglavlja pregovora Republike Hrvatske i Europske unije

Tablica 3. Raspodjela alokacije iz ESI fondova za Republiku Hrvatsku 2014.-2020 (preuzeto: 11. svibnja 2021.)

Tablica 4. Novi strateški program EU-a za razdoblje 2019. – 2024. (preuzeto: 15. svibnja 2021.)

Tablica 5. Prioriteti Europske komisije za razdoblje 2019. – 2024. (političke smjernice) (preuzeto: 15. svibnja 2021.)

Tablica 6. Prikaz rezultata referenduma u Velikoj Britaniji (2016.) (preuzeto: 18. svibnja 2021.)

Popis slika:

Slika 1. Prikaz „stupaste“ strukture Europske unije od stupanja na snagu Ugovora iz Maastrichta iz 1993. do stupanja na snagu Lisabonskog ugovora iz 2009.

Slika 2. Europska unija nakon šest krugova proširenja (27 država članica), preuzeto: 3. svibnja 2021.)